

**ZÁPAS CÍSAŘE LUDVÍKA BAVORA
A
PAPEŽE JANA XXII.**

MILAN ŠIMEK
® 2003

SCHŮZKA DVOU KRÁLŮ

Když se 23. Října 1323 sešel v Donauwörthu římský král Ludvík s českým králem Janem, jednali spolu nejen o finančních a zástavních závazcích Ludvíkem doposud nesplněných, ale také o zneklidňujících zprávách z Avignonu o papežově útoku proti Ludvíkovi, který se stal začátkem posledního skutečného zápasu mezi papežstvím a císařstvím jako institucemi, alespoň formálně si osobujícími světovládou, který měl trvat čtvrt století¹.

ITALSKÁ POLITIKA JANA XXII. PŘED ROKEM 1323

Snaha papeže, Jakuba Duese z Cahorsu zvoleného po dvouleté sedisvakanci jako Jana XXII²., vojenským úsilím Bertranda du Pojet, svého synovce a kardinála-legáta, kterého v roce 1320 vyslal do Itálie, aby s pomocí guelfských měst i krále neapolského ovládl italský poloostrov³, narážela na tuhý odpor Ghibellinů. V boji s nimi používal Jan XXII. účelově takových prostředků, jako inkvizičních procesů, jimiž se Pojet snažil Mattea Viscontiho, pána Milána a většiny Lombardie, a později i jeho estenské spojence vyloučit z křesťanského společenství jako kacíře a čaroděje.

Kromě těchto „duchovně-politických“ postupů snažila se kurie získat spojence i prostředky diplomacie. Tyto spojence hledala zvláště v blízkém Německu.

Roku 1322 tak získala Rakouského vévodu Jindřicha⁴, kterého do Italské Brescie s vojskem poslal jeho bratr Fridrich ze Štýrska, toho ale pán Visconti a další (milánští) přesvědčili o tom, že habsburská účast na věcech italských ohrožuje případné císařství jeho bratra Fridricha, a že oslabení ghibellinské strany v Itálii pouze posílí pozice Roberta Neapolského v touhách po ovládnutí Itálie, načež Jindřich ustoupil.

¹J. Šusta *České dějiny II. 2. 1939 str. 364*

² Jan byl zvolen 7. Srpna 1316, když předtím dlouhá léta pracoval jako kancléř Roberta neapolského, na trůn nastoupil coby stařec (72 či 73 letý), malého vzrůstu, ošklivý, hubený, holohlavý a slabého hlasu, zato však energický, chytrý a také velice chtivý moci a zvláště pak peněz. **A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. 479-480 1954**

³ **F. Gregorovius Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter Bd. 2. s. 243**, kde ale z textu vůbec vyplývá, že papež byl spíše pomocníkem Roberta neapolského než naopak, o čemž však můžeme pochybovat. Víme o tom, že Robert a jeho vliv byl rozhodujícím činitelem při zvolení Jakuba z Cahorsu papežem, kterému pomáhal mimo jiné uplacením nerozhodných kardinálů, ale dá se předpokládat, že po této volbě se poměr sil přehoupal jasně na stranu papeže a později se nám Karel Robert zdá spíše pomocníkem, ne-li snad přímo nástrojem Jana XXII.

⁴ Krátce před tím než upadl při bitvě u Mühldorfu do zajetí, jež trávil na hradě Křivoklátě.

Papežský legát byl tedy nucený spoléhat na žoldnéřské vojsko sehnané pod záminkou kříže proti kacířům, ale také najaté za peníze v zaalpských zemích.

Po smrti starého Mattea Viscontiho⁵ se mu podařilo zmocnit důležitých míst jako Piacenza, Tortona a Alesandria. Vojskem guelfským pak, v čele s neapolským admirálem Ramonem z Cardony ohrozit z dobyté Monzy i Milán, kde rodina Visconti zastoupená mladým Galeazzem byla nucena čelit také neklidu obyvatelstva znepokojeného papežskými kletbami.

PRVNÍ SRÁŽKA

Tak se na jaře 1323 zdálo, že v Itálii získá papež takovou moc, že mu umožní její konsolidaci v rámci celé Itálie a návrat z Avignonu.

Tyto papežské naděje byly však vážně narušeny zásahem Ludvíka bavorského.

Bitva u Mühlendorfu, v níž 28. září 1322 Ludvík dosáhl drtivého vítězství a kdy jeho vlastní armáda a vojska jeho spojenců zajala dva přední členy habsburského domu, bratry Fridricha a Jindřicha, dodala mu ctižádost a pocit, že již nemusí dbát úsilí papeže, odkládajícího královskou aprobaci, ve snaze nedovolit ani jednomu z protivníků získat rozhodující moc a nezávislost s ní spojenou. Dokud spolu oba „královští volenci“, jak je nazýval bojovali, neměli možnost zasahovat do jeho italských aktivit, což by ze strany aprobovaného krále hrozilo.

V době interregna, za které papež prohlásil dobu boje mezi Habsburky a Wittelsbaško-Lucemburskou aliancí si navíc papež osoboval vikariát nad říší a zvláště pak Itálií⁶, který se snažil co nejvíce prodloužit, odmítaje uznat kteréhokoliv z protivníků králem a nazýval oba královskými volenci, poněvadž došlo k nesvorné volbě, respektive k volbám dvěma 19. a 20. října 1314. Vůči oběma stranám se tvářil neutrálně a oběma dával naději na kladné vyřízení jejich sporu (udělení papežské aprobace).

Ludvíkovo vojenské vítězství nepovažoval Jan XXII. za rozhodující, ale to že na jeho základě si titul přisvojuje naopak za bezprávné a nadále ho považoval jen za kandidáta trůnu. V té době se rozhodl papež s konečnou platností vyhlásit, že došlo-li k volbě v nesvornosti, může sám rozhodnout o římském trůnu.⁷

⁵ 27.června 1322

⁶ Tuto doktrínu přijal za svou papež Klement VI. **The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY Cambridge 1968**

⁷ **A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. s. 483 1954**

Ludvík uposlechl volání Galeazza Viscontiho a ostatních ghibellinů a v březnu⁸ 1323 vyslal do Itálie Bertolda z Graissbachu a Marstetten, zvaného z Niffen, s osmi sty jezdcí , který tam i z jeho jmenování vystupoval coby říšský vikář a měl pomoci ochránit Galeazza a vymáhat říšská práva. Ve skutečnosti Ludvík nikdy nespustil Itálii zcela z očí, byl však natolik zabaven sporem s Habsburky, že nemohl uvažovat o výraznější aktivitě v této oblasti, ale teď se dostala Itálie do popředí jeho zájmu. Jednání mezi Bertoldem a papežským legátem v Mantově, kde se papežská strana snažila vysvětlit, že její činnost v Itálii směřuje pouze k zajištění práv budoucího císaře se u Bertolda nesetkala s velkým pochopením, neboť jako stoupenec Ludvíkův nepochyboval o jeho oprávněném nároku k tomuto úřadu.

Objevení se Bertolda z Niffen mělo též za následek dezerci více než 500 německých jezdců z papežského tábora ke ghibellinům dne 27. července 1323⁹.

KURIÁLNÍ FISKALISMUS A KRISTOVA CHUDOBA

V té době vrcholil uvnitř františkánského hnutí spor o chudobu Kristovu a vlastně i o chudobu františkánského řádu a jeho členů. V té době již bylo zřejmé, že má-li řád mít nějaké „organizační struktury“ a zázemí, nevyjde pouze s milodary, ale bude muset přijímat i majetek, ten potom vlastnit a spravovat, čímž by se ale vzdálil Františkovu učení. V řádu vzniklo umírněné a radikální křídlo ve vztahu k této otázce, přičemž rozhodující slovo měl doposud křídlo umírněné, které se snažilo spor nevyostřovat a spíše jej uklidnit a nechat odeznít. Papežem pronásledované radikální křídlo františkánských spirituálů a jiných skupin někdy sektářského charakteru jako Fratičelů, Bekyň a dalších odmítajících „časná dobra“, které mělo své následovníky hlavně v jižní Francii, Belgii a Německu, hájící a vyznávající nauku o chudobě Krista a jeho apoštolů považovalo papeže a celý jeho byrokratický aparát, ovládající pomocí udělování různých expektací, rezervátů a provisí za úplatu či díky známostem církev a její orgány, za ďábelské monstrum.

Otevřeně hovořili o tomto svatokupectví, za což byli papežem který toto učení proklel, stíháni a upalováni jako kacíři¹⁰. To ovšem vedlo k jejich oslavování a následování jejich přáteli coby mučedníky „utracené“ pro pravdu boží.

⁸ dle F. Gregorovia v dubnu

⁹ J. Šusta *České dějiny II. 2. 1939 str. 366*

¹⁰ F. Gregorovius *Gehichte der Stadt Rom im Mittelalter Bd. 2. s. 246*

Kuriální příjmy stouply během pontifikátu Jana XXII. dva a půlkrát oproti předchozímu pontifikátu Klementa V. na průměrnou roční částku 233 500 guldenů, jelikož se stoupajícími výdaji a náklady na chod kuriálního dvora a realizaci papežské politiky musely stoupnout i kuriální příjmy, naproti tomu během potomního pontifikátu Benedikta XII. klesly znovu zhruba na úroveň 100 000ⁱⁱⁱ¹¹, což se dává za ukázkou chamtivosti a zištnosti Jana XXII.

Vedení františkánského řádu v čele s Michalem z Ceseny nejdříve stálo při papeži, ale od roku 1322 rozcházel se i s nimi čím dál více, hlavně pro jeho necitlivé zasahování do starých sporů řádových o přísnost při zachovávání zásady chudoby, opřené o scholasticky sporné tvrzení o Kristu a jeho apoštolské družině jako vzorům úplné chudoby a odmítání jakéhokoliv majetku, ale neměl-li Kristus ani apoštolové žádné prostředky, za co kupovali chléb? Jistě měli nějaké šaty, které jim zřejmě patřily, proti tomu stavěli tvrzení o „usus facti“, tedy že Kristus a apoštolové nic nevlastnili, ale měli právo užívat věci tohoto světa...

Františkáni měli poměrně rozsáhlý majetek získaný milodary, kterého se nechtěli vzdát a který potřebovali k udržování svých organizačních struktur, ale zároveň pro uklidnění svědomí a dodržení chudoby ho nemohli vlastnit. Tento rozpor se zdál neúnosným, ale již v roce 1279 našel papež Mikuláš III. určitou cestu, jak vyhovět požadavkům reality a přitom úplně nezničil Františkánské ideály. Dekretálem „Exiit“ vydaným 14. srpna 1279 stanovuje, že veškeré statky získané Františkány, které nezůstávají v majetku dárce¹², přecházejí na papežskou stolicí. Nové rozhodnutí přinesl Klement V. v „Exivi de Paradiso“, které se neslo v podobném duchu jako rozhodnutí předchozí.

Jan XXII. se rozhodl zasáhnout do tohoto sporu a přestože Františkáni měli zprvu pocit, že stojí na jejich straně a jistili se také ustanoveními v Exiit, zakazujícími měnit tento již rozřešený článek víry, počítali s papežovou ochranou, zvláště před útoky některých kazatelských řádů. Jan ale rozhodl jinak a rozhodnutím „Quia nonnunquam“ z 26. března 1322 zrušil Mikulášova ustavení ohledně neměnnosti řešení Kristovy chudoby.

Tak začal tento spor znovu.

V roce 1322 přijala řádová kapitula v čele s generálem františkánského řádu Michalem z Ceseny a též podpořena provinciály Anglie a horního Německa Vilémem z Occamu a Jindřichem z Thalheimu rozhodnutí pro přísnost při zachovávání chudoby mimo jiné výrokem, že Kristus a jeho učedníci neměli nic, tedy žádný osobní, ale ani společný majetek,

¹¹ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 2. s. 594-5 1954

¹² V případě věnování pouze výnosů či poplatků z některých majetků, kdy dárce si ponechával majetek ve svém vlastnictví, případně i ve své správě.

a že tedy výrok o úplné Kristově chudobě není heretický, ale přísně pravověrný (katolický), čímž se dostali do papežovy nemilosti a přímého sporu s ním.

Jan XXII. se rozhodl potrestat je tím, že 8. prosince 1322 vyhlásil konstitucí „Ad conditorem“, že kurie nebude nadále držet majetek minority získaný a ti budou muset upustit od tvrzení, že jsou nemajetní.¹³

Přirozeně byla minoritská nemajetnost již předtím pouze fiktivní, měli přístup k výnosům a požitkům z majetků spravovaných pro ně papežskou kurií, tento manévr jim však pomáhal překonat rozpor mezi potřebnými (a také příjemnými) finančními prostředky a svědomím následovníků Františkových, chtějících se podobat v chudobě Ježíšovi a apoštolům.

Prokurátor Františkánského řádu Bonagratia z Bergamu podal u kurie protest, ale Jan XXII. nechtěl ustoupit a téměř rok Bonagratiu věznil.

K rozhodnutí otázky vydal radikální konstituci „Cum inter nonnullos“ vydanou 12. listopadu 1323, proklel nález kapituly a odsoudil ho jako kacířský. Následkem toho se vzedmula vlna odporu a řádové prostředí a kruhy s ním spřízněné, do té doby názorově rozdělené, nyní však spojené přesvědčením, že zlostný stařec na Petrově trůně je nejvyšším nebezpečím pro čistotu církve Boží, kacířem a předchůdcem antikristovým, proti jemuž je nutno bojovat a oporu hledali zvláště v králi římském, kdy kontakt mezi nimi a císařem byl navázán zřejmě díky Špýrskému biskupu Emichovi, který byl vytrvalým následovníkem Ludvíkovým a stal se prostředníkem mezi ním a Františkány.

papež cítil v tomto spojení velké nebezpečí a budoucnost ukázala, že tento předpoklad byl správný. Jan se pokusil bullou „Quia quorundam“ z 10. listopadu 1324 vyvrátit minoritské názory a útoky na svou osobu. Ale minorité naopak začali proti papeži mluvit a kázat.

Michal z Ceseny společně s Vilémem z Occamu a Bonagratiou s Bergamu utekli 26. května z Avignonu. Následkem toho vyhlásil Jan XXII. 6. června Michalovo sesazení a vydal proti uprchlíkům klatbu. Michal neúspěšně apeloval proti Janu XXII. u církve jako proti kacíři. Přestože ho stále část konventů podporovala, nakonec ho řád nechal padnout. Na jeho místo byl dosazen jako vikář Bertrand z Turre a na generální kapitule konané 1329 v Paříži byl zvolen nový pro Jana XXII. přijatelný generál. Jan XXII. proti Michalovi vydal také bullu „Quia vir reprobus“ ve které vyvracel jeho názory o evangelické chudobě, což dokazuje nebezpečí, které v něm a jeho trvajícím vlivu stále viděl.

¹³ A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. s. 497-9

Michal mu odpověděl apelací z 26. března 1330, že mu nenáleží závazně rozhodovat otázky, víry, neboť je podřízen obecnému koncilu, který jediný by mohl rozhodnout. Nic ale nezabránilo tomu, aby on, Occam a Bonagratia byli vyloučeni z františkánského řádu.

HNĚV PAPEŽŮV

Ludvíkův zásah na poloostrově odsouvající papežův již téměř jistý úspěch ve věcech italských kamsi do nedohledna, rozzuřil Jana XXII. natolik, že se již nikdy do konce svého života nezbavil zlobné nenávisti k Ludvíkovi a vlastně k celé Římské Říši.

Ani rady kardinálů kteří jako jediní otevřeně vystoupili s kritikou papežova postupu: Petra Colonna, Jacopa Gaetaniho, či Napoleona Orsiniho, znalců italských poměrů, varující před ukvapeností a rozbouření již tak neklidných poměrů německých, válkou o trůn tak těžce zkoušených, nezabránilo papeži ve vyřčení vět o tvrdém postupu vůči Bavorovi a také nápadů jako rozdělení římského císařství na tři díly (Itálii, Německo a Burgundsko), o rozbití kovového hada říše...¹⁴

Papež zjevně neměl valné povědomí o poměrech v Německu, neboť například vyčítal Ludvíkovi bezprávné zabránění magdeburského kurfiřtství, které si snad popletl s Braniborskem, pro svého syna. Správně však odhadl nebezpečí hrozícího papežství od hlavy zdvihnuvší říšské moci.

Papežovo oficiální stanovisko vyhlášovala 8. října vydaná a na dveře avignonského chrámu přibitá bulla, která byla zároveň rozeslaná biskupům a knížatům křesťanstva, by vešla v obecnou známost. Její text a obvinění v ní vznesená jsou známá jako první proces papeže proti Ludvíkovi.

Znění listiny zaslané kapitulárům kostela Pražského:

NÁLEZ PAPEŽŮV PROTI ŘÍMSKÉMU KRÁLI LUDVÍKOVÍ

(Chronicon Aulae Regiae, Svoboda 1975 str. 341-343)

Biskup Jan, služebník služebníků Božích, milovaným synům kapituly kostela Pražského pozdravení a apoštolské požehnání. Nedávno, totiž dne 8. října, jsme proti

¹⁴ A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. s. 484-6 1954

milovanému synu, vznešenému muži Ludvíkovi, vévodovi bavorskému, protože se neuctivě a nenáležitě svou osobou i skrze jiné uvazoval ve správu římského království nebo říše, ač jeho volba za krále římského, který má být povýšen na císaře, nesvorně vykonaná od některých, kteří prý mají hlas při takové volbě, nebyla ani schválena ani zamítnuta Apoštolskou stolicí, které, jak známo, patří zkoumání, schválení, připuštění a také neschválení a zamítnutí takové volby a zvolené osoby, vynesli podle rady našich bratří a z plnosti apoštolské moci za přítomnosti četného množství věřících nález obsahu níže psaného:

Biskup Jan, služebník služebníků Božích, na věčnou paměť věci. Protože pozorujeme, že neodporuje-li bludu ten, kterému přísluší odporovati, zajisté se předpokládá, že s ním souhlasí a že se obyčejně potlačuje pravda spravedlnosti, odnímá-li se jí dobrodiní vhodné obrany: rozhodně nechceme ani souhlasiti zanedbáním odporu s bludem hodným odsouzení ani trpěti, aby pro nedostatek vhodné obrany byla potlačována spravedlnost nevěsty Kristovy. Dávno zajisté, když se smrtí slavné paměti Jindřicha, římského císaře, uprázdnila římská říše, knížata církevní i světská, kterým- po někdejší přenesení řečeného císařství Apoštolskou stolicí od Řeků v osobě vznešeného Karla na Němce- patřila volba budoucího římského krále, jenž měl být potom povýšen na císaře, ježto jejich hlasy byly rozděleny narůzno, zvolili, jak se vykládá, v nesvornosti osoby dvě, neboť někteří z nich nesvorně věnovali své hlasy milovanému synu, vznešenému muži Ludvíkovi, vévodovi bavorskému, druzí však milovanému synu Fridrichovi, vévodovi rakouskému, oba je nazvavše a zvolivše římskými králi.

Avšak svrchu jmenovaný Ludvík- ačkoliv nebyla od nás, jimž, jak známo, náleží, jak je předesláno, zkoumání, schválení a připuštění i zamítnutí a neschválení takové jeho volby v nesvornosti vykonané a jeho osoby, svrchu řečená volba nikterak připuštěna ani jeho osoba schválena- , jak prohlašuje známá pověst a ukazuje obecná zřejmost skutku, nehleděl, jak měl, vstoupiti na vrchol důstojnosti takového království nebo císařství branou, nýbrž spíše jinudy a přivlastnil si- jakou radou veden či spíše zaveden- jméno a titul svrchu řečeného římského království, ačkoliv žádný z těch obou zvolených si nesměl přivlastnit svrchu uvedené jméno a titul dříve, než by byla Apoštolskou stolicí schválena nebo neschválena osoba jednoho i druhého z nich, protože ani zatímne nejsou římskými králi, nýbrž jen královskými čekateli, ani nemají býti pokládáni za krále ani též nazýváni králi.

Také týž Ludvík, nespokojiv se jen tím přivlastněným titulem, neuctivě a nenáležitě až dosud se opovážil a opovažuje kvapně chápati řízení práv řečeného království a říše- na těžkou urážku a potupu Boha a zřejmou křivdu církve římské, matky své, které, jak známo, náleží řízení tohoto uprázdněného císařství, jak je i v přítomnosti uprázdněno, jakož i na pohoršení přemnohých a na rozrušení a poškození státu a na škodu své duše- a vměšovati se do něho tím, že vymáhá a přijímá pod svrchu řečeným titulem královským osobně i skrze jiné přísahy věrnosti v Německu a v některých krajinách italských jak od osob duchovních, tak světských, vazalů říše, a podle své libovůle rozhoduje o důstojnostech, hodnostech a úřadech, spadajících do rozhodování téhož římského království nebo císařství, jak rozhodl v těchto nejbliže minulých dnech o markrabství Braniborském, které ve skutečnosti veřejně věnoval svému prvorozeni, jakož i tím, že vykonává přemnoho jiných věcí, které nepochybně náleží do správy téhož římského království a císařství.

Nadto se neostýchal ani neostýchá na těžkou křivdu božské velebnosti, potupu téže církve a záhubu své duše poskytovat svou přízeň a ochranu nepřátelům římské církve, jako Galeazzovi de Visconti (Vicecomitibus) a jeho bratrům, ačkoliv byli od příslušných soudců, jak to vyžadovala spravedlnost, konečným nálezem odsouzeni pro zločin kacířství, a některým jiným odbojníkům svrchu řečené církve proti řečené církvi, která vykonává proti těmto odbojníkům práva císařství a úlohy církve.

Proto si my přejeme čeliti v budoucnosti tak zaslepené opovážlivosti, aby se nerozmohl zvyk tak zhoubný, a chceme, jak patří k povinnosti našeho apoštolského úřadu, hájiti po té stránce spravedlnosti nevěsty Kristovy a odvésti jmenovaného Ludvíka z tak nebezpečného scestí bludu na stezku pravdy.

I uvažující, že k jeho osobě není nikterak bezpečný přístup, aby se před ním osobně předložilo to, čím by mohl a měl být odvrácen od činů svrchu řečených, a že je při předeslaných věcech obava, že nepochybně prodlení způsobí nebezpečství a zatajování škodu, proto jsme si k provedení opatření proti předeslaným přestupkům a na jejich zamezení vyvolili podle rady našich bratří i podle spolehlivé vědomosti a z plnosti apoštolské moci způsob níže vypsany:

Napomínáme svrchu řečeného Ludvíka v přítomnosti četného množství věřících zněním tohoto listu a neméně mu- pod mocí svaté poslušnosti a pod trestem vyobcování, jemuž podle naší vůle propadne již samým činem, jestliže účinně takového napomenutí našeho neuposlechne- z moci apoštolské ukládáme,

Aby se v době tří měsíců, počítajíc od data tohoto listu, což mu na radu týchž bratří určujeme za konečnou lhůtu, naprosto zdržel a upustil od svrchu řečené správy, přízně a obrany a aby se více neujímal té správy osobně, skrze jiného nebo jiné, leč teprve tehdy, až bude popřípadě takováto jeho volba, která prý o něm byla vykonána, a jeho osoba od apoštolské stolice schválena a připuštěna,

A aby hleděl ve lhůtě svrchu řečené, pokud dovolí možnosti, skutečně odvolati to, co vykonal po osvojení uvedeného titulu ve věcech předeslaných, pokud tak dalece ve skutečnosti postoupily, protože to podle práva není platné, poněvadž to bylo provedeno osobou, které nepříslušelo ani nepřísluší právo to konati,

a otevřeně mu zněním tohoto listu oznamujeme, bude-li ve vykonání těchto věcí ve svrchu uvedené lhůtě nedbalý, nebo zdlouhavý, že my proti němu zakročíme beze zření k jeho nepřítomnosti tím, že vyhlásíme tresty, kterým propadl, jak známo, pro předeslané přestupky, nebo kterým v budoucnosti propadne, nebo jinak, jak nám bude raditi spravedlnost.

Všem tedy patriarchům, arcibiskupům, biskupům a vesměs všelikým jiným osobám církevním, pod trestem zbavení úřadu a obročí, kterémužto trestu podle naší vůle propadnou už samým činem, nebudou-li hleděti ve svrchu řečené lhůtě účinně uposlechnout našeho níže vypsaneho zákazu- jak jim, tak i všem i jednotlivým městům, obcím a souborům, jakož i vesměs všelikým světským osobám, ať jsou jakéhokoliv postavení nebo stavu, třeba se skvěly královskou nebo kteroukoliv jinou hodností, mocí svaté poslušnosti a pod trestem vyobcování vzhledem k osobám a interdiktu vzhledem k jejich zemím, jakož i zbavení všelikých výsad, apoštolských i císařských, a lén, které drží od církve nebo od říše, co nejprísněji nakazujeme, aby svrchu řečeného Ludvíka v ničem neposlouchali nebo nedbali jako krále nebo za římského krále zvoleného ve věcech předeslaných nebo jiných týkajících se správy království nebo říše, leč až by po případě byla apoštolskou stolicí schválena a připuštěna řečená volba i jeho osoba, a aby mu v čemkoli, co se týká svrchu uvedeného království, neposkytovali pomoc, radu, nebo přízeň, beze zření k tomu, jestliže se oni nebo někteří z nich k tomu zavázali jmenovanému Ludvíkovi jako králi nebo za římského králi zvolenému přísahami věrnosti nebo kteréhokoli jiného druhu, neboť ony nezavazují ty, kdož je vykonali, protože byly vykonány osobě, které nikterak neměli být vykonány, a nemohou být zachovávány bez ztráty věčného spasení, a my je přesto z opatrnosti z moci apoštolské rozvazujeme a prohlašujeme je za nicotné a neplatné rozhodujeme, že nezavazují a že není třeba je zachovávat; nebo

jestliže bylo svrchu jmenovanému Ludvíkovi nebo kterýmkoli jiným osobám společně nebo odděleně listy apoštolské stolice v jakémkoli slovním znění nebo vyjádření povoleno nebo napříště bude povoleno, že nemohou být vyobcováni nebo suspendováni nebo jejich země nebo místa postižena interdikttem, chceme, aby ty listy jim v ničem nepomáhaly proti tomuto nálezu, nýbrž chceme, aby pokud se toho týče, vůbec neměly platnosti.

Proto pak, co je předesláno, my nikterak nezamýšlíme ani nechceme se zavazovati, že bychom nemohli zakročiti vyhlášením řečených trestů i jinak proti jmenovanému Ludvíkovi, pokud trvá takový odklad, jak bude spravedlivo a jak uznáme za prospěšné. A aby byl tento náš zákrok uveden v obecnou známost toho Ludvíka i jiných, jichž se týká, dáme listiny čili blány obsahující ten zákrok v chrámě Avignonském vyvěsiti nebo přibíti na dveře nebo nade dveře toho chrámu a ty ten zákrok takřka svým zvučným hlásáním a otevřeným soudem zveřejní, aby nemohl ten Ludvík a jiní, jichž se ten zákrok týká, předstírat žádnou výmluvu, že se k nim nedostal anebo že ho neznali, protože není pravděpodobno, aby pokud se jich týče, zůstalo neznámo a utajeno, co se tak otevřeně všem veřejně vyhlašuje.

Chceme pak a apoštolskou mocí ustanovujemem, aby takovýto zákrok tohoto Ludvíka, nebo jiné svrchu řečené zasahoval, postihoval a svíral, jako by jim byl osobně vyhlášen a slavnostně doručen, beze zření na jakékoli ustanovení, vydané proti tomu od našich předchůdců, římských papežů. Nikdo tedy vůbec z lidí ať nesmí tento list našeho napomenutí, rozkazu, zákazu, rozvázání a ustanovení porušiti nebo proti němu v opovážlivé smělosti vystoupiti; jestliže by se však někdo odvážil o to pokusit, necht' ví, že upadne v hněv Boha všemohoucího a jeho svatých apoštolů Petra a Pavla.

Dáno v Avignonu v biskupském paláci dne 8. Října, osmého roku našeho papežství.¹⁵ Proto vaší rozšafnosti apoštolským listem mocí poslušensství přísně nařizujeme a ukládáme, abyste předeslané věci ve svrchu řečeném zákroku obsažené, pokud se vás týkají, jednak sami pevně zachovávali, jednak se postarali o to, aby byly od duchovenstva města i diecéze pražské i jiných poddaných biskupství pražského neporušitelně zachovávány,

¹⁵ Tedy 8. října 1323

a neméně abyste dali slavnostně vyhlásiti svrchu řečený zákrok v jmenovaném městě a diecézi, svolávající k tomu zvláště a také shromáždíce duchovenstvo i lid jakéhokoli místa, kde se takové vyhlášení bude konati, o takovémto vyhlášení dali vyhotoviti veřejné zápisy a nám je poslali, jakmile se to bude moci bez obtíží státi, a oznámili den, kdy jste přijali tento list a co jste pokládali za potřebné v této věci vykonati.

Dáno v Avignonu 9. října, osmého roku našeho papežství. ⁱⁱⁱⁱ

Z listu zcela jasně vyplývá, že papež si osobuje právo nejen aprobace zvoleného římského krále, ale též vyloučení kandidáta jemu nevhodného vůbec z volby.

Obviňuje Ludvíka z toho, že bez této aprobace vykonává práva nejen krále římského, nýbrž i práva císařská.¹⁶

Mimo udělení Braniborska svému synovi mu vyčítá zvláště podporu kaceřovaných italských ghibellinů.

Místo rozhodnutí o nesvorné volbě římského krále, právo papežem si přisvojované a v listu proklamované jde ve skutečnosti o snahu odstranit Ludvíka jako představitele papeži „protivné“ moci, schopného nejen ohrozit a skutečně ohrožujícího papežské zájmy v Itálii, ale moci mající v případě úspěchu šanci obnovit zašlou slávu a sílu císařského titulu vůbec. Samozřejmě na škodu moci kuriální, konsolidované po staletí díky byrokratickým ústrojím které nebylo tak jako panovnické rody vždy v případě výměny vládce vystaveno zmatkům či obtížím dynastického rázu (nebezpečí vymření rodu, či dělení zboží a zemí mezi více dědiců). Formálně list dává Ludvíkovi naději na to, aby po složení královské hodnosti a zdržení se další vlády vyčkal rozhodnutí papežského stolce ohledně volby a byl potom tím, kdo dosáhne uznání „apoštolského stolce“ a opět dosedne na římský trůn, jako král před nímž by nestála žádná překážka císařské korunovace.

Ale z okolností předcházejících tomuto procesu a z prudkosti reakce Jana XXII. Jasně plyne iluzornost takového uznání, čemuž nasvědčuje i rezolutní žádost na zrušení všech rozhodnutí Ludvíkem coby králem římským učiněná.

¹⁶ V tehdejší době kurií prosazované pravidlo, že královský titul se váže s vládou v Německu, jen císařský potom i v Itálii.

SMÍRNÉ ÚSILÍ JANA LUCEMBURSKÉHO A JINÝCH

Přes prudkost papežova výpadu, nebo snad právě proto byl Ludvík ochoten k jednání. Jeho hlavní snahou pak bylo získat čas, a proto žádá papeže o prodloužení lhůty o šest měsíců, k dokázání své nevinu a správnému informování papeže o situaci. Ludvík byl zřejmě v první chvíli zmaten prudkostí papežovy reakce. Již v této žádosti o prodloužení termínu viděl papež svůj první úspěch.¹⁷

Přitom si však důvěrně připravoval vlastní protitah, neboť zřejmě cítil povinnost k říši a nutnost hájit nároky římského krále proti jiným mocnostem, snažícím se na sebe strhnout vládu v říši, a navíc považoval svou pozici za natolik silnou, že byl připraven k zápasu s papežem (s největší pravděpodobností si neuvědomil závažnost zápasu který podstoupil a že v tomto zápase zestárne a nakonec zemře, aniž by úplně zvítězil). Právní stanovisko „*appellatio a papa male informato ad papam melius informandum*“¹⁸ vydal s podnětem případného svolání obecného koncilu, sepsané a notářsky ověřené 18. prosince 1323 v Norimberku, jako takzvanou první apelací Ludvíkovou pojatou jako obranu svého králování, opřenou o vysvětlení svých práv k říši zaručená kurfiřtskou volbou, kterou jedinou se získává říšský královský titul, trůn i všechna práva k tomu příslušející. Z toho má být zřejmé, že všechny tyto výsady (a závazky) se stávají platnými aktem volby, nikoliv uznáním papežovým. Zároveň útočí na Jana XXII., zaměřuje se také na přízeň poskytovanou papežem minoritům a jejich zpovědnímu právu, poškozujícímu zájmy místních duchovních, která však byla nahrazena apelací druhou, ve Frankfurtě nad Mohanem 5. ledna 1324 před královými rádci¹⁹ čtenou, kde došlo k vypuštění článku tepajícího minoritské zpovědi. Ludvík se odvolává k obecnému koncilu a ujišťuje, že se ho sám bude účastnit.

Pro hodnotu Ludvíkovy apelace bylo v očích říšských pánů rozhodující, že byla založena na říšských řádech a že vymezovala právo panující v říši proti kuriálnímu nárokům na světovládu a nadřazenost duchovní vlády nad světskou i ve věcech časných.

Papež mu povolil měsíce dva počítané od 7. ledna 1324, aby ukázal světu svou převahu a moc nad Ludvíkem, vyvěsil Ludvíkův list s prosbami a vysvětlováním veřejně v Avignonu a rozhlásil o nich do světa.

¹⁷ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. s. 486 1954

¹⁸ Odvolání k špatně informovanému papeži, který má být lépe informován.

¹⁹ Otou Bavorským, Bertoldem z Graisbachu, Ludvíkem a Gottfriedem z Hohenlohe a dalšími.

Jak se dohadujeme z fragmentů pramenů nám z té doby známých, byl to český král Jan Lucemburský, kdo se horlivě ujal úkolu smířit v onom nastaveném čase oba představitele universálních mocí.

O této jeho aktivitě se později objevily spekulace, že se při tom snažil podkopat království Ludvíkovo, aby ho připravil pro sebe, či pro svého syna Václava, právě biřmovaného Janem XXII.²⁰, opřené o zřejmě špatný výklad listu Marina Sanuda z r. 1327; kde *ipsum fore imperatorem*, tedy sám být císařem (římským králem) je přisuzováno Janovi Lucemburskému, ale zřejmě se vztahuje k Filipu IV. Francouzskému.

Tuto teorii přijal i J. V. Šimák v Kronice Československé, kde píše; že král Jan, chtěje se sám stát římským králem, nabízel přivést Ludvíka po dobrém k vzdání se trůnu, přičemž požadoval pomoc Avignonu při své volbě, nabízejíc toto odstranění nepohodlného vladaře s tím že Karlu z Valois jako římský král odstoupí všechna říšská práva k zemím Arelatu, Vienne a Provenci, jež doposud držela Francie jako říšské léno a učiní ho tu svrchovaným králem.²¹ Ale francouzský král plánu tomu nepřál, byv sám nápadníkem římského trůnu.

A proto držel se Jan dále Ludvíka, po tom co selhal jeho plán na získání trůnu pro sebe.^{iv}

Tedy jedná-li se skutečně o Filipa IV., jsou tyto jeho závěry nesprávné.

DALŠÍ PROCESY A APELACE

16. února 1324 utrpěla guelfská strana vedená papežským legátem v bitvě na řece Addě porážku, při níž byl zajat admirál Ramon z Cardony, čímž znovu ztratil Jan XXII. naději na získání rozhodujícího vlivu v Itálii, proti straně císařské, Bertoldem z Niffen reprezentované.

Rozhněvaný papež, rozhodnut bez milosti rozdrtit protivníka a jeho podporovatele, vydává 23. března 1324 bullu, ve které znovu vyčítá Ludvíkovi prohřešky a vyhláší nad ním klatbu a exkomunikuje ho z církve svaté. Vyhláší, že Ludvík pozbývá všech práv, která kdy k říši měl.

Dává mu sice stejně jako po prvé možnost dojítí milosti a zrušení klatby, pokud ve lhůtě tří měsíců upustí od vykonávání vši moci královské i císařské, odvolá všechna svá dosavadní rozhodnutí takto vykonaná, přestane poskytovat pomoc italským knížatům a vydá se papeži zcela do vůle a sám nebo v zastoupení vyslechne v Avignonu konečný papežův verdikt. Papež

²⁰ Přijavšího při tom jméno Karel

²¹ J.V. Šimák Kronika československá I. 3. Praha 1925 str. 619-625

zároveň opět ruší všechny přísahy Ludvíkovi učiněné, rozšiřuje klatbu i na Bertolda z Niffen a vyhláší křížovou výpravu proti Viscontům, Estenským a jejich spojencům.

Vyhlašuje také, že všichni duchovní, kteří ho dosud uznávají za krále mají být suspendováni, a pokud by se protivili, exkomunikováni a zbaveni hodností. Světští vládcové a města, jež dosud nedbali papežových příkazů, mají dojít odpuštění, ale pokud by nadále odmítali uposlechnout a uznávali Ludvíka, měli propadnout zmiňovaným trestům a jejich země být pod interdiktem. Okamžitým trestům mají propadnout zatím jen duchovní, kteří jim propadnou „ipso facto“.²²

Papež si zřejmě uvědomil, že byla chyba vyplývat všem „municipi“ již při prvním útoku a nemohl teď již své výhrůžky stupňovat. Mnohá knížata i duchovní, kteří nedbají prvních výzev viděli, že žádný reálný trest nenastal a odhalili ve skutečnosti velmi slabou pozici papeže, který je nemohl nijak postihnout nemaje vojska. Jeho síla byla v uplatňování mravní autority, která však v té době byla velmi pošramocená hlavně jednáním papežů samých a také ve finanční síle papežské kurie, která zvláště za Jana XXII. byla mocně zdůrazněna (jak se o tom dozvíme dále) a sloužila k uplácení nerozhodných.

Ludvík se nikterak nemínil podrobit a s nejvyšší pravděpodobností si již předtím uvědomil, že bude nutno podstoupit opravdový boj s kurií a rozhodl se, že ho podstoupí. 22. května 1324 dal, tentokrát veřejně, v Sachsenhausenu, v kapli německého řádu na břehu Mohanu číst novou verzi své apelace, takzvanou třetí apelaci shrnující provinění kurie proti císařství za Jana XXII., jeho přivlastnění si říšských práv a činů proti říši vůbec. Již na samém začátku útočí apelace dokonce na právoplatnost Janova pontifikátu slovy „proti Janovi, který se zve papežem“²³. Přímo, označuje papeže za „krví poskvrněného“ přítele bezpráví, nepřítele svaté říše a Německa, člověka, který se otevřeně snaží říši zničit a zbavit kurfiřty jejich volitelského práva. Navíc se nezajímá o osud svaté země. Papežský nárok na potvrzení volby provedené kurfiřty není vůbec hodný zřetele. Ludvíkova volba a korunovace byly platné a zmocnily ho vykonávat práva, která přísluší králi římské říše. Pokud zde byla nesvorná volba, dle starého zvyku rozhodlo právo meče (války) a v tomto rozhodnutí přisoudil Bůh vítězství Ludvíkovi. Ludvík se vyhláší věrným katolíkem, ale nemínil trpět falešné obvinění svých věrných z kacířství., Jan XXII. podporuje kacíře, odmítá učení o úplné chudobě Kristově a je sám kacíř. Nakonec se Ludvík odvolává k obecnému koncilu a „k novému právoplatnému

²² Samým činem. **The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY Cambridge 1968 p. 119** a **A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. s. 489 1954**

²³ Contra Johannem qui se dicit papa

papeži²⁴, kde se chce postavit Janovi a doložit svá obvinění. Odmítá také všechny církevní tresty, které proti němu Jan XXII. vyhlásil s poukazem na rozhodnutí zmíněného budoucího koncilu. V teologické části apelace je zřejmý vliv františkánských spirituálů, kteří jak zmíněno se stali Ludvíkovými spojenci.

Je pochybné, zda Ludvík souhlasil, nebo byť jen věděl o zařazení zmínek o Kristově chudobě do apelace²⁵, což by do jisté míry vysvětlovalo nepochopitelnost tohoto Ludvíkova kroku, kterým vstoupil na soudobé teologické kolbiště, ve kterém se neuměl pohybovat a dohlédnout dlouhodobé následky svých rozhodnutí. Bylo-li to vskutku tak, že Bavorovi rádcí, sestavující text apelace, umístili do ní zmínky o Kristově chudobě, které jak se domnívali byly věroučně opodstatněné a ku prospěchu věci, neboť očekávali, že jejich vyhlášením získají na svou stranu mnohé ty, kdo nesouhlasili s papežem. Zda oni předvíдали bouři, kterou jejich rozhodnutí vyvolá, je těžko posoudit, ale Ludvík se v tom případě stal „obětí“ ambic těchto spirituálů.

Na druhou stranu se nezdá pravděpodobné, že by se Ludvíkovým rádcům dařilo před ním tajit tak závažnou věc, když se navíc dala očekávat papežova reakce na novou situaci, ze které by se Ludvík nutně dozvěděl co se děje. Z toho, že se Ludvíkův vztah k těmto svým rádcům nezměnil by se dalo předpokládat, že teorie o tomto utajeném manévru jsou nesprávné, ale není vyloučena možnost, že mu byla dodatečně vysvětlena prospěšnost tohoto obvinění jeho věci. K variantě podvodu františkánských spirituálů se přiklání také Hauck, který však také poukazuje na to, že později viní Ludvík ze vsunutí této pasáže do apelace svého protonotáře Ulricha dem Wilden, což však také mohla být oběť, kterou nabídl papeži ve vidině usmíření.²⁶

Ludvík se svou apelací ujal papeži nepohodlných představitelů františkánského řádu, ve kterém viděl oporu svého sporu s Janem XXII. s vyhlídkou, že obecný koncil papeže sesadí. Od této chvíle již neuznával Jana jako papeže.

Pokud věděl o použití zmínek o Kristově chudobě zřejmě si málo uvědomoval, že se tímto činem dostal na tenký led teologických sporů, kterým nerozuměl a kde se dostal do vleku svých radikálních rádců. Zřejmě pozdě seznal, že tímto činem rozvířil již tak dost bouřlivé vody tehdejší církve a náhledu věřících na svatost církve vůbec víc než mu bylo milo. Při přísném dodržování zásady chudoby církve a jejích představitelů by totiž tato církev a její

²⁴ ad legitimum futurum summum pontificem

²⁵ K. Zeumer *Zur Kritik der Appellationen Ludwigs des Baiern*. *Neues Archiv XXXVII*. 1912 v *The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY* Cambridge 1968 p. 120

²⁶ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. s. 489 1954

představitelé přišli o moc získanou staletími, ve kterých hromadili majetek a výhody stavící její čelné „služebníky“ jako biskupy a arcibiskupy na úroveň říšských knížat, se všemi požitky a právy z toho plynoucími, včetně práva hlasu při královské volbě.

Sebe i říši odkázal do ochrany sv. Petra a Pavla, obecného koncilu a nového apoštolského a řádného papeže.

V jeho výtkách papeži reprezentujícímu církev a výtkách církevním nešvarům vůbec, se do německého prostředí dostává nejedna myšlenka, dozrávající později v reformační rozkol.²⁷

V kruhu jeho důvěrníků byl i Bertold z Henneberga, kdysi pravá ruka Jana Lucemburského, nyní nápomocný mladému Wittelsbachovi v marce Braniborské a přední Ludvíkův rádce.

Apelace se tentokrát rozlétna po Německu i Evropě²⁸, čemuž byli nápomocni jako její šířitelé zvláště františkáni, kteří v ní viděli zbraň ve svém zápase o čistotu víry a jejího naplnění.

Papež vzápětí (26. května) uklidňoval kurfiřty ujištěním, že nehodlá zpochybnit jejich právo k říšské volbě.

Reakce papežova na sebe nedala dlouho čekat a světlo světa v konečném rozsudku nad Ludvíkem; ve čtvrtém procesu kde bullou z 11. července 1324²⁹ prohlašuje Ludvíka za Bohem zbavena všech práv k říšské koruně které dříve mohl mít. Dále dává Ludvíkovi svým nepoddáním se od 1. října propadnout všem trestům, včetně ztráty Bavor a všech říšských držav. Všichni se ho měli zřít a odepřít mu poslušnost, ale pouze duchovní a města měli okamžitě propadnout trestům.

Tento rozsudek byl rozeslán po celém křesťanstvu, s tím, že všude má být čten a jeho rozkazy plněny. Ludvík protestoval a opět se odvolal proti tomuto papeži k obecnému koncilu jako proti kacíři.

SPOJENCI A PROTIVNÍCI

Co bylo doposud haleno pláštěm rad, upozornění a dobré vůle, odhalilo se nyní v plnosti a světlí i duchovní „pánové“ nyní stáli před nepříjemným rozhodnutím, jak ve sporu rozhodnou a na kterou stranu se tak přidají.

Ludvík vyhlásil svá stanoviska a požadavky, sám však toho nečinil mnoho. Ne tak Jan XXII. Jeho spojení s Francouzi a Habsburky mu dávalo šanci na připravení volby protikrále. Jest-li

²⁷ J. Šusta *České dějiny II. 2. 1939 str. 375*

²⁸ kromě latinského textu i v německém překladu

²⁹ U Šusty, u Gregorovia 13. července

uvažoval o tom, učinit Karla IV. francouzského římským králem bez kurfiřtské volby, tedy papežskou provizí, věděl jistě, že tento plán není reálný hlavně kvůli mohutnému odporu, který by taková věc způsobila v Německu, absolutně odporujíc říšským právům. Navíc papež netoužil mít na říšském trůně již tak příliš mocného a jeho rozhodování ovlivňujícího francouzského krále. Také lákadlo uznání Fridricha rakouského bylo pouze vějičkou v papežově hře a Jan XXII. neměl v úmyslu ho doopravdy uskutečnit.

Neuměl však také dostatečně využít Ludvíkových potíží v Německu a soustředil se na to, aby v co největší části říše byly jeho procesy skutečně vyhlášeny, k čemuž potřeboval co největší podporu světského i duchovního panstva.

Před takovou volbou stál i Jan Český a jeho strýc Balduin, arcibiskup trevírský, oba tedy říšští kurfiřti. Balduin jako duchovní měl před sebou volbu ještě složitější, bylo mu jistě zatěžko odsoudit Ludvíka, kterého tak dlouho dobu podporoval politickou i vojenskou mocí a o jehož zvolení na trůn se vydatně zasloužil, na druhou stranu jeho podpora by jistě vedla k otevřenému střetu s papežem. Tomu se chtěl vyhnout i Jan, snažící se vystupovat stále jako prostředník smíření mezi oběma hlavami křesťanstva.

Ani papež nestál o roztržku s oběma mocnými Lucemburky, a tak spojoval pobídky k zřeknutí se Ludvíka s nabídkami úlev a vzápětí trestů v případě, že mu v dané lhůtě nebude vyhověno. Papežovým záměrem vůbec byla snaha o to, nerozejít se úplně s kurfiřty coby vůdčími německými knížaty a zdůrazňoval, že nijak nemíní porušit jejich práva ke královské volbě.

V čele německého duchovenstva stanul po smrti Petra Mohučského³⁰, Ludvíkova podporovatele a věrného spojence Lucemburského rodu, Matyáš z Bucheggu. Ten vděčil za své zvolení Janu XXII. a byl povinován pomáhat Habsburkům. Po bitvě u Mühldorfu uznal sice Ludvíka, ale po papežově listu osvětlujícím situaci a útočícím na Ludvíka obrátil a vyzval k odporu proti Ludvíkovi i svá sufragánní biskupství. Pouze Špýrský Emicho, věrný Bavorův spojenec a pravděpodobně také Gebhard z Eichstadtu a Fridrich z Augsburgu neuposlechli. V Kolíně byl arcibiskup Jindřich z Virneburgu věrným spojencem Jana XXII., ne již tak srdnatý byl arcibiskup Magdeburský Burkhard, který se spíše držel stranou zápasu. Na jihu byl arcibiskup Fridrich Salzburský věrným stoupencem Habsburků a ihned publikoval papežovy procesy proti Ludvíkovi. Stejně tak učinili biskupové Pasovský, Brixenský, Lavantský, Chemnitzcký a Tridentský. Beze zpráv je situace v poněkud centru dění vzdálenějších arcibiskupstvích v Brémách a Rize, ale těžko se domnívat, že by se protivili papežským příkazům.

³⁰ 5. června 1320

Ze světských knížat pracoval na vyhlášení nepřekvapivě Leopold rakouský, stejně jako Habsburští stoupenci a také vazalové Jana XXII.; Simon von Lippe, Engelbert von D. Mark, Wilhelm von Arnsberg, Adolf von Berg, Heinrich von Waldeck, také skoro všichni Elsasane a ve středním Německu páni z Falkenbergu, Nassau a Hessenu.³¹

Před Lucemburky a zvláště před Ludvíkem Bavorcem se objevil jiný závažný problém, vévoda Leopold, bratr Fridricha rakouského se po jeho zatčení stal vůdčí postavou habsburského odporu proti Bavorovi.

Mezi Habsburskými spojenci přijal významné místo Jan z Dürkheimu, Štrasburský biskup. Býval kancléřem říšského krále Albrechta a cítil se být povinován projevovat věrnost i jeho synům. Nikdo nebyl připraven sekundovat papežovým útokům na Ludvíka, ale město a jeho zástupci v zájmu zachování smíru ve městě zabránilo vyhlášení obvinění a rozsudků proti Bavorovi. Stejně tak odmítli poslušnost svým duchovním pánům a nedovolili vyhlášení procesů města Basilej, Lüttich, ani nemluvě o Špýru, kde ani z biskupovy strany nemohlo být ani řeči o vyhlášení. Na jihu tak učinili Regensburg, Štrasburg.

Města Worms, Oppenheim, Wetlar, Friedbeg, Frankfurt a Gelnhausen zůstala otevřeně věrná králi Ludvíkovi, Na severu ho pak podporovali Magdeburg, Halle, Kalbe, Barby a zvláště pak Berlín. Sám Kolín ctil v Ludvíkově osobě krále a stejně tak i Bingen a Koblenz. Magdeburský arcibiskup, nepřítel Ludvíkův, byl zabit z návodu městské rady přímo v katedrálním městě.³²

Proti Ludvíkovi se postavili Schlettstadt, Kolmar, a Kolínská města na Rýnu.³³

Leopold se rozhodl, učinit návrh na získání německého trůnu francouzskému králi Karlu IV., čímž učinili pro něho zajímavější nabídku, než dřívější pokus lucemburský, skýtající pouze práva k části Itálie, dodatečně posílený získáním arelatské koruny pro králova synovce.³⁴

Nabídku tu, tedy ať už pomocí kurfiřtské volby, či papežskou provizí uskutečněnou a hodlali si dát dobře zaplatit, požadovali finanční prostředky na válku s Ludvíkem, který se jistě nebude chtít vzdát trůnu dobrovolně, další prostředky na získání kurfiřtských hlasů a pro sebe zástavu deseti říšských měst, včetně Kostnice, Curychu a Basileje a jiné výhody³⁵.

Bylo Habsburkům jistě milejší, mít za pána francouzského krále, u něhož se dalo předpokládat, že pokud je přímo vikářstvím nepověří, nebude do jejich rakouských záležitostí příliš zasahovat, než vláda jejich nepřítele Ludvíka.

³¹ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. 1954 s. 493-4

³² *The Cambridge Medieval History* vol. VII: **DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY** Cambridge 1968 p. 123

³³ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. 1954 s. 495

³⁴ J. Šusta *České dějiny* II. 2. 1939 str. 378

³⁵ *Gross Regesta Habsburgencis* 1419, 1420

Papežovi tento návrh nebyl příliš příjemný, už při římské volbě roku 1308 se ukázalo, že moc papežská si nepřeje tak silného říšského vládce, jakým by mohl být francouzský král a podílela se na zvolení protikandidáta, což ovšem nemohla činit zjevně a veřejně, nyní byla ve stejné situaci; Karlovu volbu si papež nepřál, nemohl se však proti ní vyslovit.

Jednání toto o nové obsazení říšského trůnu ztroskotalo tedy, zvláště pro odpor arcibiskupa mohučského Matyáše, leč ani oba lucemburští kurfiřti zřejmě nijak neusilovali o Karlův úspěch.³⁶

EFEKTIVITA KLATEB PAPEŽOVÝCH A VÝZEV KRÁLOVSKÝCH

Nadále tak Habsburkové v čele s Leopoldem museli spoléhat na své vlastní síly, v tomto boji jim měly pomáhat papežské nálezy proti Ludvíkovy a v nich zmíněné tresty za nedodržování nařízení.

Ale pryč byla doba, kdy se páni, města a lid děsili papežských hrozeb a interdiktů, jako se všemi věcmi i tady platilo, že to co zevšední častým užíváním, přestává vzbuzovat respekt a zvláště respekt před těmito duchovními tresty a stane se věcí profánní. Zmíněné postihy byly tak často používány k ovládnutí či trestání vzpurných, či nepohodlných, že mnohde jich už valně nedbali. Navíc je nutno přihlídnout k tomu, že ne všude byly papežské nálezy vůbec vyhlášeny. Povětšinou to bylo pouze tam, kde měli moc Habsburkové či jejich klienti nebo jiní nepřátelé Ludvíkovi. Jeho spojenci čtení těchto procesů nedovolili a páni, kteří zůstávali mimo spor se nechtěli s Ludvíkem, který pro ně představoval důraznější moc než stále více bezzubé listy papežské znepřátelit a odkládali čtení procesů i přes naléhání papežových poslů. Navíc města se vůbec snažila zamezit konfliktům mezi přívrženci obou stran a zabraňovala tak násilnostem. Místo očekávaného rozhodujícího střetnutí mezi Janem XXII. a Ludvíkem Bavorskem se celý spor roztříštil do mnoha menších lokálních konfliktů, které nijak neohrožovaly podstatu moci obou soupeřů. Kupříkladu v Basileji či Štrasburku, kde ač měli Habsburkové většinu, rozhodla se obec v zájmu zachování veřejného klidu zakázat vystoupení papežských hlasatelů. Ludvíkovi se nepodařilo pohnout rozhodující složky křesťanského duchovenstva k vážnému pokusu o Janovo sesazení a ani snaha minoritů dštících oheň na adresu lakomého starce na Petrově trůnu k tomu nestačila. Navíc jak již bylo

uvedeno jen málo biskupů stálo pevně po boku Ludvíkově přizvukujíc mu o nutnosti svolání obecného koncilu. Byli to kupříkladu řezenský biskup Mikuláš a špýrský biskup Emicho.³⁷ V některých říšských městech se sice čas od času projevovala sílící tendence k odsouzení neuspokojivého stavu církve, stále více se vzdalující ideálu apoštolské svatosti a křesťanské lásky a laskavosti, ale doba kdy tyto náznaky měly dozrát v reformační revoluci byla ještě příliš vzdálená. O potížích papežových při naplňování svých hrozeb a rozkazů jsem se již zmínil. V českých zemích snad tyto papežské nálezy vůbec nebyly vyhlášeny, protože v kronice zbraslavské máme zaznamenán pouze první proces, další již nikoliv a i jiné prameny o této otázce mlčí. Je možné, že díky nepřítomnosti biskupa pražského coby vůdce duchovenstva v českých zemích a trvalé nepřítomnosti krále zastupovaného povětšinou skupinou sdruženou kolem Jindřicha z Lipé došlo k dohodě mezi představiteli kléru a vedoucí panskou družinou o nevyhlášení procesů a tím zamezení nepokojů, či snad důvěrnou instrukcí královou představitelům panstva o zamezení vyhlášení... Vzhledem k nedostatku pramenů k tomuto jde však pouze o dohady.³⁸

JEDNÁNÍ O SMÍR S HABSBUŘSKÝM DOMEM A ZVLÁŠTNÍ UJEDNÁNÍ

Větší potíže než s papežem měl Ludvík s opozicí habsburskou, i po zajetí Fridrichově v soupeření s ním neustávající, kde zvláště energický Leopold se stal vůdčí osobností na místě zajatého bratra. Rozhodl se pokusit o smír s Habsburky a to skrze zmíněného Fridricha, který byl na těle, ale zvláště na duchu dlouhým vězněním na hradě Trausnitz tak vyčerpán, že souhlasil s návrhy Ludvíkovými ohledně říšské vlády. Když 13. března stvrdili dohodu, ve které se Fridrich zavazoval ke vzdání se trůnu, za což měl být propuštěn ze zajetí a zřejmě získat i územní a jiné výhody, byl na čestné slovo propuštěn ke svému bratru, který však prudce odmítl Bavorovy návrhy a Fridrich se proto vrátil do zajetí.

Součástí návrhu bylo kromě vzdání se trůnu i odsouzení papeže Jana XXII., což se ke kurii okamžitě doneslo. Papež byl zděšen vyhlídkou na smír mezi rakouskými bratry a Ludvíkem, zvláště po tom co se k němu doneslo, že mír byl uzavřen hlavně kvůli tomu, aby

³⁶ V *The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY* Cambridge 1968 p. 120 se jako důvod uvádí, že mladší bratři Leopolda (a tedy také Fridricha) habsburského odmítli obětovat Fridrichova práva ke koruně francouzské podpoře v boji s Ludvíkem.

³⁷ J. Šusta *České dějiny II. 2.* 1939 str. 397

³⁸ V *Chronicon Aulae Regiae Svoboda* 1975 str. 363 je zmínka o tom, že roku 1328 byl Ludvík v Pražských kostelích veřejně vyobcován z církve a prohlášen za schizmatika. O dřívějším vyhlášení nevíme.

wittelsbašská vojska doposud zabavená v Německu mohla podniknout tažení do Itálie, kde by podpořila tamní Ghibelliny, kteří o takovou pomoc žádali, tísněni spojenými silami guelfskými, majícími za cíl porazit Castruccia, vůdce Ghibellinů a pána Luccy dobovšího Pistoje. Ale i kardinál-legát Bertrand du Pojet se těšil značným úspěchům, když se mu vydala města Bologna a poté Modena.³⁹ Z oprávněné obavy před zásahem Ludvíkovým, zakázal papež Fridrichovi dodržet slib a vrátit se do zajetí, zatímco zároveň naléhá na různá říšská knížata, aby vytrvala při Habsburcích⁴⁰. Křížový desátek, na tři roky Janovi Lucemburskému přislíbený, je právě v této době stvrzen a již se nemluví o křížáckém závazku, ale o ochraně zájmů církve, kde k tomu, aby ji mohl plnou silou hájit, z tohoto desátku nemá být vyjmut nikdo s výjimkou Johanitů⁴¹.

Po tom co se Fridrich přesto vrátil k Ludvíkovi, zdálo se, že jejich vztah se stal vztahem přátelským a podepsali spolu dohodu novou⁴², stanovující, že oba jsou římskými králi rovnocenně spolu vládnoucí jako jedna osoba, když by jeden odcestoval, měl v těch končinách vládnout s plnou mocí, stejně jako druhý „doma“⁴³. Ludvík se skutečně chystal k výpravě do Itálie, a po tu dobu měl v Německu vládnout Fridrich, ochraňující přitom Bavorovy územní nároky.

Nyní se Jan XXII. opravdu velmi ulekl a nabádal Leopolda, aby zabránil dohodě, slibuje mu podobné křížové desátky, jako českému králi. Domníval se také, že taková dohoda se neobejde bez souhlasu kurfiřtů, přičemž pochyboval, že by ji přijali.

V této naději se nezklamal, zvláště pro oba Lucemburky byla taková dohoda nemyslitelná a ani Leopold s dohodou nesouhlasil. Je zajímavé chování Fridrichovo, stejně tak i jeho návrat k Ludvíkovi, přes papežův zákaz. Zřejmě si uvědomil čas promhraný v neúspěšném zápase a chtěl z něj získat alespoň podíl na vládě, u vědomí toho, že jeho podlomené zdraví mu ani víc neumožňuje.

Ludvík se tedy, zřejmě na radu Bertolda z Henneberka rozhodl vyzkoušet jinou taktiku. Nabídl v listině vydané v Ulmu 7. ledna 1326 své odstoupení od královské důstojnosti a uznání Fridricha za jedinou hlavu říše, v případě, že vezme v ochranu jeho i jeho syny, i jeho míšenského zetě, hlavně také nově získané Braniborsko a poskytne mu (Ludvíkovi) plnou podporu. „To všechno však pouze v případě, že papež tento postup schválí a potvrdí Fridricha

³⁹ **Gregorovius Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter Bd. 2. s. 254**

⁴⁰ Hlavně na Jindřicha Korutanského

⁴¹ **RBM 3; 1116**, přepis listiny je otištěn v **Chronicon Aulae Regiae Svoboda 1975 str. 351-353**, kde se datuje k 1. červnu 1325.

⁴² Nad touto dohodou se podivuje Petr Žitavský v **Chronicon Aulae Regiae Svoboda 1975 str. 348**, vytýkáje tajemnost a nezvyklost dohody zvýrazněnou tím, že její text nebyl uveřejněn.

v jeho důstojnosti do 25. července 1326.⁴⁴ Bylo zřejmé kam tento krok směřuje, Ludvík si dobře spočítal, že to papež nikdy neučiní a přinutil ho tímto činem odkrýt karty a veřejně přiznat fakt, že neuzná žádného krále. Papežova neochota udělit aprobaci některému z kandidátů trůnu byla zřejmá, neboť jen během interregna mohl vznášet své nároky na správu říše. V případě, že by schválil Habsburka, s Wittelsbachem čerstvými úmluvami spojeným, mohl by se nadát toho, že doposud poslušný Fridrich by málo dbal kuriálních zájmů v Itálii i jinde, a to bylo něco, co Jan XXII. nemohl dopustit. Odmítl tedy tento návrh s tím, že Fridrich byl před lety skutečně pouze menšinou hlasů zvolen a nabádá opětovně k nové volbě královské. U koho našel podporu, byli oba Lucemburkové, neboť ani oni si nepřáli úplné vítězství ať už toho nebo onoho pretendenta římského trůnu. Papež však tím odmítnutím ztratil své dosavadní spojence, kteří prohlédli, že papež je považuje pouze za nástroje své politiky a nemínili ho dále podporovat, naopak to zlepšilo jejich poměr k Ludvíkovi.

DEFENSOR PACIS

V době kdy habsburské poselstvo čekalo, samozřejmě marně na příznivé vyjádření papeže ohledně Fridrichovy aprobace, objevili se na Ludvíkově dvoře, zřejmě tedy v roce 1326 dva muži, kteří měli do budoucna značně ovlivnit jeho rozhodování a chod věcí vůbec.

Byli to Jan z Jandunu, teolog a mistr vyučující na Pařížské universitě na její artistické fakultě, Francouz ze Champagne a averroista a hlavně Marsilius de Maynardino z Padovy, filosof a teolog, studoval v Padově a v Paříži, kde získal titul magistra a kde se také stal roku 1312 rektorem.⁴⁵

V Paříži byl také ovlivněn učením Viléma z Occamu. Marsilius byl příslušník duchovního stavu, papežskou provizí dosáhl nějaké prebendy, byl poněkud znám také svými lékařskými počiny. Na utváření jeho životního názoru mělo jistě vliv, že byl současníkem a pozorovatelem sporu mezi Filipem Sličným a Bonifácem VIII. Marsilius sám jako znalec Aristotelského pojetí státu zastával právní stanoviska papežových odpůrců.

Jejich hlavní ideologie byla shrnuta ve spise defensor pacis sepsaném Marsiliem s Janovou pomocí. V tomto traktátu se zdůrazňuje pozice státního ústrojí a jeho podpoření proti

⁴³ **The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY Cambridge 1968 p. 121**

⁴⁴ **J. Šusta České dějiny II. 2. 1939 str. 403, též The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY Cambridge 1968 p. 122**

⁴⁵ **Tvůrcové Dějin II. středověk 1934 Praha (H. Michael, Tomáš z Aquina a Marsilius z Padovy) str. 412**

theokratickým nárokům světovládným. Církev je odkazována čistě ke spravování věcí sakrálních a zásadně nemá být připuštěna k vládě světské. Stát v čele s vládcem má spravovat věci vezdejší, v souladu se svrhovanou vůlí lidu⁴⁶, dbát na jeho prospěch, naplnění jeho potřeb a zároveň mít jakousi kontrolu nad výkonem funkcí duchovních, kteří mají být vlastně státními zaměstnanci a jsou za svou práci státu a lidu odpovědní. Stát jako představitel lidové moci dosazuje biskupy a faráře coby své úředníky a má také kontrolu nad jejich prací. Celá církev by měla projít procesem demokratizace, obrácení k původním ideálům a zbavení se světské moci. Marsilius odkazuje na to, že Kristus neměl žádnou pozemskou moc a také žádnou pozemskou moc nepřevodil na apoštoly. Petr nebyl „knížetem apoštolů“ ale rovný svým souvěrcům. Nadvláda papeže (římského biskupa) nad ostatními je výtvořem pozdějšího církevní práva. Navíc samotný Petrův pobyt v Římě považuje Marsilius za legendu. Odmítá také odpuštění hříchů, které je vyhrazeno Bohu samému a stejně tak víra nepodléhá autoritě kněžích a normou pro ni je pouze písmo. Rozhodnutí papeže a ostatních autorit nejsou pro víru závazná. Myšlenky obsažené v Defensoru byly o to nebezpečnější, že kritika církve v nich vycházela z písmo svatého jako nejvyšší a nezpochybnitelné autority ve věcech duchovních.⁴⁷ Přesto Marsilius ve skutečnosti nechtěl současnou církev zničit, ale pouze zreformovat, včetně dosavadních institucí, trval ale na reformě jejích funkcí práv a povinností.⁴⁸ Jako předtím přesvědčování minoritských spirituálů, podlehl Ludvík i nyní silné osobnosti Marsiliově a rozhodl se zaútočit na samu podstatu papežské moci zvláště a církevní moci vůbec. S tím si nezadal Jan XXII. svými hesly o rozbití říše na tři díly a rušením svobod kanonické volby. Také hbitě nastartoval proces vedoucí k odsouzení Defensoru. Uvědomil si zřejmě, že kdyby prostě papežským dekretem dílo proklel, pouze by podpořil obvinění v něm obsažená. Dal ho tedy zkoumat, kteréhož úkolu se ujali provinciál dolnoněmeckých Karmelitánů Sybert, generál Augustiniánů Vilém z Amidanisu a teolog a právník Heřman z Schildesche, kteří dokazovali moc církve nad světskými věcmi a nadřazenost papeže císaři.⁴⁹ 27. října 1327 prohlásil papež Marsilia z Padovy a Jana z Jandunu za kacíře pro pět článků jejich učení.

⁴⁶ Spis byl pravděpodobně napsán již v roce 1324, ale teprve později byl upraven pro Ludvíka, myšlenky v něm obsažené rozvíjel později Jean Jacques Rousseau a jiní teoretikové sociálního státu, moderní vědci se domnívají, že myšlenky, které Marsilius zformuloval již ve čtrnáctém století, ovlivňují myšlenky filosofů až do současnosti a byly inspirací například i pro Karla Marxe.

⁴⁷ **Gewirth: Defender of the peace**

⁴⁸ Zřejmě pod tlakem reality tehdejší doby, pro kterou by zničení církevních struktur bylo ranou vážně ohrožující celou křesťanskou civilizaci.

LUDVÍKOVA ŘÍMSKÁ JÍZDA

Po očekávaném rozhodnutí o uznání Fridricha papežem za krále, sjednal si s ním Ludvík schůzku, aby se dohodli na dalším. Schůzka se udála po vánocích 1326. Po tomto jednání měli novou úmluvou vyjasnit svůj vzájemný vztah. K tomu nedošlo, ale nemocný a zlomený Fridrich přestal i tak od té doby účinně zasahovat do běhu římských záležitostí, omezujíc se na správu svých rodových držav. Leopold, který v poslední době převzal vůdčí úlohu v habsburském domě zemřel 28. února 1326 a v únoru 1327 ho následoval na věčnost i Jindřich. Zbývající členové rodu, nebojovný Albrecht a ještě mladý Ota nedávali příliš nadějí na opětovné zvednutí boje o říšskou korunu. Přišla tedy zřejmě chvíle, kdy se měly naplnit úvahy loňského roku o Ludvíkově jízdě do Itálie a postoupit od slovních a diplomatických konfliktů s kurií ke skutkům. V Německu se Ludvíkovu synovi stejného jména podařilo uhájit Branibory před útokem Poláků a Litevců, kteří však přesto poplenili část země a povraždili mnoho lidí.⁵⁰ Alespoň tak naléhal na Bavora zvláštní posel Castruccio, pána Luccy, který se zmocnil Pistoje a porazil v září 1325 u Altopascio guelfskou Florencii a její spojence a vzápětí i Bolognské vojsko u Zapolina. Také ho zvlášť důrazně zval k cestě do Itálie Cane Grande della Scala.⁵¹

Svolal tedy Ludvík v lednu 1327 do Tridentu, ležícím na rozhraní Německa a Itálie vskutku velkolepý sněm strany ghibellinské. Ohlásil také do Německa, že svolaný říšský rok se odkládá na 8. března téhož roku. Tohoto ghibellinského sněmu zúčastnili se vedle zmíněných Castrucciových poslů také zástupci města Pisy, vyslanci Fridricha sicilského, pán Arezza, bojovný biskup Quido Tarlati, Can Grande de la Scala veronský, pán Milána Galeazzo Visconti a jeho bratři Marco a Lucchino, Raynald a Obizo Estenčtí z Ferrary, Passerino de Bonacolsis, pán Mantovy, Franchino Rusca z Coma, zástupci Janovských Fuoruscitů, do Itálie provázeli Ludvíka také jeho rádci Marsilius z Padovy, Jan z Jandunu, Ubertino z Casale a jiní, nabádajíc Ludvíka, aby podnikl římskou jízdu a císařskou korunu, čímž prokáže právoplatnost svého zvolení a získá vládu nad Itálií.⁵² Sjezd tento měl téměř charakter koncilu, neboť mimo výzev k italské jízdě (podpořených slibem 150 000 guldenů které na ni měl Ludvík od

⁴⁹ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. 1954 s. 503-508*

⁵⁰ Tato událost naopak do určité míry Ludvíkovi pomohla, věděl, že jeho syn a jeho rádci jsou schopni Braniborsko uhájit a také se celá Evropa pohoršovala nad spojením křesťanských Poláků s pohanskými Litevci páchajícími ukrutností v Braniborsku.

⁵¹ *Chronicon Aulae Regiae Svoboda 1975 str. 360.* Kde se také píše, že o výpravě věděl také Fridrich Rakouský, který ji podporoval, protože v očekávání správy Německa.

⁵² J. Šusta *České dějiny II. 2. 1939 str. 411-412*

Ghibellinů obdržet) se zabýval také zahájením procesu proti papeži a předložení šestnácti článků legitimizujících jeho vyhlášením kacířem.⁵³

I jinak se ukazovala nutnost zasáhnutí do italských poměrů, neboť jak zmíněno, papežský legát Bertrand du Pojet, dokázal během roku 1326 získat Emilii a Romagne, kde získal vládu v Modeně, Parmě a Regiu, mohl si být jist zajištěním mocné Bologně, dávají se v ochranu papežovu. Povzbuzoval Roberta Neapolského, vůdce toskánských Guelfů k větší aktivitě.

Ludvík tuto výzvu přijal a 16. února se zavázal k Římské jízdě, i když před tím se chtěl vydat k sehnání vojska do Bavor, čímž se pustil do velice riskantního podniku, který se ukázal osudným mnoha jeho předchůdcům, jako byl Jindřich VII. Lucemburský. Sám nemaje pohotově potřebné vojenské síly, musel se spolehnout na pomoc svých italských stoupenců, na to, že Habsburkové, zlomení ve své moci, nebudou po dobu jeho nepřítomnosti škodit jeho zájmům v říši a na říšského vikáře pro Němce a Slované, který měl spravovat jeho zájmy během jeho jízdy. Tím vikářem jmenoval Jana Lucemburského listem z 24. února, protože se stranou lucemburskou měl opět dobré vztahy. Správu svých bavorských držav svěřil Bertoldu z Niffen. Vyrazil tedy 14. března 1327 spolu s italskými pány do Lombardie, ne však jako jeho předchůdce Jindřich VII. coby mírotvorce, nýbrž jako válečník a hlava Ghibellinů, obtížen papežskými kletbami. Věděl, že Jan XXII. nemůže mu v jeho záměru zabránit, i když vydal proti němu další bullu.

Ludvík se vydal dobývat Itálie pouze s 600 sty rytíři a přesto mu lombardská města skládala hold a když dosáhl města Milána, byl 16. května korunován „železnou“ lombardskou korunou⁵⁴. Jeho moc vzrostla natolik, že mohl uvěznit Galeazza Viscontiho, o kterém se domníval, že se za jeho zády smlouvá s papežským legátem. Ludvík se snažil vyhnout chybám Jindřicha VII. a nezdržoval se obléháním měst, v srpnu rychle projel Lombardií, překonal Apeniny a objevil se blízko Luccy.

Bertrandovi du Pojet se sice podařilo posílit své pozice v Emilii a Romagni a k tomu najmout do svých služeb mnoho říšských rytířů, v čele s hrabaty julišským a marckým. Přesto však jeho síly nestačily k přímé srážce s Ludvíkem, který v září oblehl Pisu, jinak ghibellinské město, ve kterém ale proběhl převrat pod vedením Ugo della Faggiola⁵⁵ a jmenoval Castruccia vévodou Luccy, Pistoje, Luni i Volterry.

⁵³ Gregorovius *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter* Bd. 2. s. 254-255

⁵⁴ Korunovaci provedl vyobcovaný biskup Arezza Guido Tarlati., s Gregoroviovým datem se rozchází Hauck podle něhož se korunovace udála 31.května A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. 1954 s. 509

VĚČNÉ MĚSTO

V Římě zatím ovládl týž Sciarra Colona, na jehož rukou ulpěla krev papeže Bonifáce VII. v čele vzbouření lidu město a již v roce 1326 poslal papeži ultimátum k návratu do Říma, zval nyní Ludvíka k císařské korunovaci, vyhnav představitele papežské vlády.

Papežovi stoupenci, zneklidnění Ludvíkovým postupem, vysílaly poselstvo za poselstvem, aby přiměli papeže k návratu do Říma, neboť jeho přítomnost byla v jejich očích jedinou nadějí na Bavorovo zastavení. Jejich delegace se ale vraceli z Avignonu z prázdnou, neboť papež se příliš obával možného obležení a padnutí do rukou Ludvíkových.

Římský parlament, již dlouho zklamaný stále odkládanými sliby o papežském návratu, poslal k papeži 6. června 1327 poslovy, aby ho přesvědčili k návratu do Říma, s tím že však nemají čekat déle než tři dny. V listu je přes obvyklé uctivé formulace obsažena jasná hrozba, že nebude-li požadavku vyhověno, Řím se bude muset „*opatrněji starat o svou bezpečnost.*“ Tedy nevrátí-li se papež do Říma, přinutí tím Řím pozvat Ludvíka.⁵⁶

10. června 1327 psal papež do Říma, stěžoval si na vývoj situace a zapřísahal obyvatele města, aby kladli překážky jeho nepřátelům a vyčkali vhodnějšího času k jeho návratu. Řím se (hlavně díky působení Ludvíkových stoupenců a Castrucciova zlata) rozzlobil, dal vyhnat příznivce Roberta neapolského a vyhlásil, že město je pro něj uzavřeno.

Když bylo jasné, že v dohledné době se nestane Řím znovu papežovým sídlištěm, bylo nasnadě, že tedy bude městem císařským. Město i jeho obyvatelé již dlouho strádali absencí dostatečně univerzální vládnoucí autority, kdy se v čele města střídaly různé vedoucí rody, přičemž žádný z nich nebyl schopen natrvalo uchopit skutečné řízení města a zamezit rozšířeným loupežím, násilnostem a vůbec anarchii, která ve věčném městě panovala. Město strádalo také finančně, protože když nebylo vladařova dvoru, nebyl ani odbyt pro různé zboží. Do čela města se dostal Jacobus Colonna zvaný Sciarra, který byl jmenován lidovým kapitánem a velitelem ozbrojenců a s ním Jacob Savelli a Tibald von S. Eustachio po tom, co byli vyhnáni syndikové Poncello Orsini a Stefan Colonna, vracející se od Roberta neapolského. To všechno nahrávalo Ludvíkovi k jeho cestě za císařskou korunou a římský lid byl připraven ho císařem provolat.⁵⁷ Pokus krále Roberta neapolského, zmařit korunovaci vyložením v Ostii se nezdařil, a Ludvík, spojiv se přátelskou smlouvou s králem Fridrichem sicilským, sliboval si od nastalé situace rychlé vítězství.

⁵⁵ Gregorovius *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter Bd. 2. s. 256*

⁵⁶ *Chronicon Aulae Regiae Svoboda 1975 str. 361*, kde je otištěno znění listiny.

⁵⁷ Gregorovius *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter Bd. 2. s. 257*

Papež, který si uvědomil, že Itálie, o kterou se tolik zajímal a kterou chtěl tak moc podřídit svým plánům je pro něj zřejmě ztracena, vydal již dříve tj. k 3. dubnu bullu, kterou prohlásil Ludvíka za zbavena všech církevních i říšských lén, obzvláště bavorského vévodství, 23. října prohlásil ho znovu za odpadlíka hájícího minoritské bludy a odsoudil pro heretické učení obsažené v Defensor Pacis Marsilia z Padovy a Jana z Jandunu, jako kacíře. Ludvíkově cestě naproti tomu dodávali tito jeho společníci punc ideové změny zatuchlého papežství a říše vůbec.

Zdá se, že ve svém tažení našel podporu i u mnohých představitelů italského vyššího duchovenstva, kterým byla obnovená císařská moc alespoň prozatím příjemnější než neustálé papežovy finanční a politické požadavky, představující mnohdy značnou zátěž, navíc v neklidných poměrech doby někdy i osobní nebezpečí.

Když přitáhl Ludvík 7. ledna se svým vojskem do Říma, jásal v ulicích lid v radosti nad tím, že s návratem císařství se Římu konečně vrací jeho stará sláva. Jak již řečeno papež byl u něho ve veliké nemilosti, protože svou nepřítomností ubíral mu lesku a bohatství spojené s přítomností mohutného tělesa papežské kurie.

O čtyři dny později byl Ludvík prohlášen za senátora, pána města a usnesením lidu římského byl 17. ledna pomazán přes papežský interdikt dvěma biskupy, kteří ho zároveň ozdobili zlatým císařským vínkem. Sciarra Colona ho v čele zástupců římského lidu opásal císařským mečem. Duchovní otcové korunovace římskému lidu jako představiteli svrchované moci

Koronovace
Ludvíka
bavorského ve
Svatopetrském
chrámě v Římě
biskupem
arezzským.
Původně
z náhrobku
biskupa v
arezzském
chrámu. **L.
Stacke
Deutsche
Geschichte I.
1880 Leipzig**

přesunujícímu ji na císaře, byli odměněni, Marsilius vikářstvím města Říma a Jan z Jandunu biskupstvím ferrarským.

PAPEŽSKÉ SCHIZMA

Císařskou korunovací Ludvík nepochybně posílil svou autoritu v Itálii a zároveň oslabil pozici papežovu, ale také se nejen definitivně vzdálil papežským právním názorům, ale i německému náhledu práva papeže na provedení císařské korunovace.

Bylo zřejmé, že papež nebude k tomuto aktu mlčet. 21. ledna slíbil všem kdo zvednou zbraň proti Ludvíkovi křížové odpustky,

odpustkům „Svaté země“ rovné a 31. března prohlásil obě Ludvíkovy korunovace (Milánskou i Římskou) za neplatné.⁵⁸

Prodlevu mezi Ludvíkovým příjezdem do Říma a provedením korunovace je možno přičíst na vrub nutným přípravám, ale vnucuje se také myšlenka, že Ludvík váhal nad tím, vzepít se takovým způsobem zavedeným řádům. Přijetím koruny z rukou římského lidu stal se Ludvík jeho císařem v nejvlastnějším smyslu slova.

Ludvík přešel hbitě do protiútoků. Již dřív označoval Jana XXII. za kacíře, neprávem na papežském stolci sedícího. Ale římský lid potřeboval udržovat v euforii a stále stupňovat gesta odporu proti papežovi.

Situace Ludvíkova skutečně asi nebyla nejrůžovější, římský lid který ho při příjezdu tolik oslavoval se mohl kdykoliv obrátit proti němu a jeho nejsilnější spojenec, Castruccio, přijav od Ludvíka rytířský pás, se musel ještě v lednu vrátit do Toskánska, neboť florentští guelfové se zmocnili Pistoje. Bertrand du Pojet ohrožoval sice zatím v odstupu Řím z Umbrie a Robert neapolský přijal křížový závazek proti Ludvíkovi a zřejmě se též chystal k úderu na něj.

A tak klesala nálada v Římě den ode dne a Ludvík se rozhodl 18. dubna 1328 v basilice sv. Petra slavnostně sesadit Jakuba z Cahorsu, který se zve Janem XXII. (tedy papežem), a když se na otázku, chce-li ho někdo obhajovat, nikdo nepřihlásil, dal vypočíst jeho prohřešky, latinský a německý text císařského nálezu sestavený Marsiliem z Padovy a slíbil, že v několika dnech dá církvi nového, skutečného pastýře. Tak skutečně učinil a 12. května dal plně ve smyslu učení obsaženého v Defensor pacis římským lidem prohlásit minoritského mnicha Petra Rainalducciho z Corbary jako papeže Mikuláše V.⁵⁹, který si v zápětí najmenoval dvanáctičlenné kolegium kardinálské. Tento skutek se setkal v Itálii stejně jako mezi minoritskými kruhy a jinými radikálními příznivci Ludvíkovými s velmi příznivým ohlasem, k čemuž se družil fakt, že Janem XXII. sesazený Michal z Ceseny uprchl z Avignonu spolu Bonagratiem a Vilémem z Occamu, slavným filosofem, který se mimo jiné

⁵⁸ A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. 1954 s. 514

vyslovil proti papežské světovládě a volal po rozdělení (oddělení) papežské a královské moci. K prosazení skutečné autority nově zvoleného papeže ale Ludvíkovi chyběl jakýkoliv prostředek. Navíc se tato nová papežská volba setkala v Německu s nelibostí, někde i přímo s odporem, neboť říšští páni unavení bojem mezi kandidáty trůnu byli vyděšeni tak radikálním krokem, který otřásl křesťanským světem, stále ještě pevně vězícím v „zajetí“ víry a přeci jen respektu k papežskému úřadu. Ludvík se tímto činem dal na cestu svých předchůdců v císařské důstojnosti jako byl Ota I a německá knížata se zřejmě bála Ludvíkova přílišného vzestupu a možnosti oslabení svých dlouhou vádou o trůn posílených pravomocí a vládních autonomií.

JEDNÁNÍ O NOVÉ VOLBĚ KRÁLOVSKÉ

20. dubna 1329 a 27. ledna 1330 vyhlásil Jan XXII. světu, vše co učinil Mikuláš V. za neplatné, nemaje však přílišný strach z této spíše směšné, o to více ho však rozčilující konkurence. I ti, kdo kritizovali Jana XXII., zvláště pokud byli duchovního stavu, neuznávali Mikuláše V. za pravého papeže. Jeho úloha skončila s Ludvíkovým odjezdem z Itálie, kdy si zřejmě uvědomil (ne-li ještě dříve) bezúčelnost tohoto pokusu. Mikuláš V. sám v létě 1330 abdikoval a s pro vazem na krku klečel před Janem XXII. prose o milost. Ludvíkovy plány na získání Itálie byly sice v troskách, ale mohl se bez obav vrátit do Německa, kde měl poměrně pevné zázemí a nemusel se obávat žádné vážnější aktuální opozice proti své vládě.

Ani exkomunikace Emicha Špýrského, Gebharda z Eichstättu a jiných stoupenců Ludvíkových, stejně jako vyhlášení trestů nad císařským kancléřem Hermannem Hummelem z Lichtenbergu, představeného německých pánů Jindřichem z Grunacheru, proboštům kateřinského kostela v Oppenheimu Rodierem z Ambery a dalšími nemohla podkopat jeho pozici v Německu. K zasazení těžké rány Ludvíkovu říšskému vladařství by bylo papeži nutno přesvědčit kurfiřty k nové královské volbě. Základem toho byly jistě hlasy obou lucemburských kurfiřtů. Vešel s nimi (stejně jako i s dalšími voliteli) urychleně v jednání o takové volbě. Již listem z 13. ledna 1328 je k takové volbě vyzývá, přičemž je zbavuje povinnosti obvyklé lhůty k volebnímu shromáždění. Kurfiřti na schůzi 12. dubna rozhodli, že k volbě se sejdou 31. května. Papež byl ovšem nemile překvapen požadavky obou Lucemburků. Zdá se, že tehdy již český král Jan uvažoval o svém vlastním zvolení římským

⁵⁹ Gregorovius *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter* Bd. 2. s. 257

králem a je předmětem historického sporu, jaký je správný výklad papežova odpovědného listu „sane nominare quemnam pre aliis et alium excludere specificie quanta possent discrimina trahere“, zda se tato vyhýbavá odpověď váže k případné podpoře Janovy kandidatury, či k Balduinově žádosti o mohučské arcibiskupství.⁶⁰

Také díky tomu se očekávaná schůzka volební vůbec nesešla a nová byla svolána na 15. listopad. Neuskutečnila se ani ta a ani další sjednaná novým arcibiskupem mohučským, Jindřichem z Virneburgu, zvoleného přes Balduinův odpor a zmíněnou žádost o jmenování do této arcidiecéze. Jan XXII. 11. října 1328 přiřkl toto nejvýznamnější Německé arcibiskupství Jindřichovi z Virneburgu a přestože kapitula stála při něm, nemohl začít vykonávat svou funkci, protože před tím kapitula přijala za administrátora právě Balduina Trevírského, který se prohlásil Matyášovým nástupcem.

V únoru 1330 se vrátil Ludvík Bavor z Itálie zpět do Německa. Po třech letech jeho císařské jízdy a se slibem daným svým italským stoupencům, že odjíždí pouze nabrat nových sil, zvláště pak sehnáním vojska, a že je tedy nenechá bez pomoci. Jeho odjezd z Říma se podobal spíše útěku, 4. srpna 1328 opustil město⁶¹, kde se situace stala neudržitelnou, vylovení neapolského vojska v Ostii a rostoucí nevráživost lidu ho vyhnala na cestu do Pisy, do které dorazil 21. září a přečkal zde zimu. Řím obsadili neapolští a papežův legát. Již předtím zemřel Ludvíkův ideolog a rádce Jan z Jandunu⁶² stejně jako jeho spojenec Castruccio. Pán Milána Azzo Visconti začal se nepokrytě smlouvat s papežem o smíru. Pozice Ludvíkovy na poloostrově se začaly skutečně hroutit a i některá dříve jemu věrná města žádala Jana XXII. o zrušení interdiktů vyhrocujícího nesváry mezi „papežským“ a „císařským“ klérem.⁶³

Ludvík opouštěl Itálii zanechávajíc v troskách tři roky snahy o znovunastolení říšského panství.⁶⁴ Nepřehlednost italského prostředí, bohatého majetkem, ale stejně tak i sváry a mezirodovými mstami se opět ukázala příliš obtížnou, než aby ji římské králové pevně sevřeli ve své ruce. Ale ani straně papežské se nevedlo v Itálii o mnoho lépe. Znovu se ukázalo, že italským pánům jde spíš než o věrnost papeži či císaři o svůj zisk a prospěch a tak jakmile nepotřebovali papežova legáta či císařova vikáře k prosazení svých zájmů či k ochraně svého

⁶⁰ J Šusta *České dějiny II. 2. 1939 str. 454-455*

⁶¹ *The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY Cambridge 1968 p. 124*

⁶² A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. 1954 s. 519* u Šusty *České dějiny II. 2. 1939 str. 481* se píše, že v zemřel Marsilius z Padovy, což zřejmě není možné a jde tedy pouze o mylnou záměnu jmen. Dle Haucka Marsilius opouští s Ludvíkem Itálii.

⁶³ J. Šusta *České dějiny II. 2. 1939 str. 481-483*

⁶⁴ V prosinci vyrazil Ludvík z Parmy do Tridentu odkud začal svou italskou jízdu, a po několika týdnech zde strávených zřejmě s ulehčením stanul na německé půdě.

majetku, přidávali se k jiné straně, „straně vlastního moci“. Jiná situace, avšak se stejným výsledkem se odehrávala v Německu.

Papeži se stále nedařilo zorganizovat prostřednictvím arcibiskupů mohučského a kolínského novou volbu královskou, neboť ani schůzka volitelů svolaná do Frankfurtu na 3. února 1329 se neuskutečnila zvláště pro nesouhlas Balduina Trevírského, rozezleného kvůli tomu, že sám nebyl jmenován mohučským arcibiskupem.

Stejně tak se papeži nepodařilo narušit Ludvíkovy německé državy, ačkoliv se zdálo, že jeho dlouhá nepřítomnost je k tomu dobrou příležitostí. Ale dlouhodobě oslabení a navíc s kurií se rozešli Habsburkové neskýтали Janovi XXII. oporu v jeho plánech a Ludvík se dokázal včas domluvit s mocichtivými příbuznými ať už z falcké, či dolnobavorské větve a skoro všechna Německá a ostatní říšská města stála při Ludvíkovi, nebo alespoň zachovávala neutralitu a nedovolila dodržování interdiktů tížícího městský život nebo vyvolávání sporů mezi císařskou a papežskou stranou ve městě.

A papežské klatby šířené papežskými vyslanci a legáty vedly pouze k dalšímu rozdmýchávání lokálních sporů a k srážkám v německých (a italských) městech. Většina biskupů sice formálně stála při papeži, ale ani ti kdo opravdu usilovali o jeho svržení netvořili jednotnou skupinu schopnou ho ohrožit. Ačkoliv obsazování biskupství bylo zcela v režii kuriálních rezervací a provizí.⁶⁵ Ale ve skutečnosti často pro odpor kapitol pobouřených odsunutím jejich práva volby, nepřipustili papežem vybraného biskupa do úřadu.

SMRT FRIDRICOVA

13. ledna 1330 naposledy vydechl Fridrich rakouský, poslední dobou již takřka nezasahující do říšské politiky a honby za mocí. Neúspěšný nápadník českého a později říšského trůnu strávil celý život v boji o římskou korunu a pokud před smrtí rekapituloval své činy, zřejmě nemohl být spokojen s výsledky svého snažení, jeho bývalý sok v boji o trůn byl sice v papežově klatbě, ale bylo zřejmé, že s jeho vládou samotný hněv papežův nic nezmůže, v této chvíli se právě Jan český smlouval s Ludvíkem o nové cestě do Itálie, která sice nakonec skončila jinak než si asi všichni představovali, ale vše nasvědčovalo tomu, že Ludvík je pevně v sedle moci a nehodlá se z něj nechat shodit.

NOVÁ HRA O ITÁLII A SITUACE V NĚMECKU

Po svém návratu z Itálie vyhlásil císař 3. března 1330 přísné tresty pro kněží dodržující interdikt a Worms skutečně v květnu 1330 vyhnal kněží dodržující interdikt z města⁶⁶. Papež jim v odplatu odepřel na vždy možnost kanonické volby biskupa a pohnal před svůj soud 150 z diecézních kněží.⁶⁷ Interdikt mnohde nebyl dodržován a sám Jan XXII. vida neudržitelnost tohoto nařízení sám ho na mnoha místech zrušil.

Ludvík se jak se zdálo počátkem roku 1330 chystal k nové výpravě do Itálie, tentokrát se ale zřejmě chtěl více spolehnout na vojsko sebou přivedené než na podporu italských pánů, která se v minulosti ukázala tak vratkou a nespolehlivou. Významnou roli v nové italské výpravě měl hrát český král Jan, jak dokazuje odložení výpravy kvůli Janově onemocnění.⁶⁸

Pravděpodobně se mu ale k návratu do neklidné Itálie příliš nechtělo a jeho sliby měly sloužit spíše k uklidnění jeho zbývajících italských stoupenců.

V Německu, kde po smrti Fridrichově a také po ochrnutí Albrechta habsburského (zvaného moudrý a po ochrnutí chromý) po požití jedu, se zvláště jeho mladý bratr Ota dral k moci a toužil po získání říšského trůnu, v čemž byl povzbuzován Janem XXII., který však ani tehdy neměl v plánu ho nakonec povýšit k trůnu. Byl však pro něj vítaným spojencem proti Ludvíkovi. Tato hrozba nebyla pro císaře závažná, ale přesto zřejmě byla jedním z důvodů, které Ludvíkovi pomohli vysvětlit návrat do Itálie.

Papež vydal 27. ledna 1330⁶⁹ další z mnoha bul proti Ludvíkovi, opakující Ludvíkovy prohřešky, zbavení všech lén, hodností, vyobcování z církve, označení za schizmatika a kacíře, odmítnutí právoplatnosti královské volby papežem neaprobované. Znovu se ruší všechny sliby jemu učiněné, vytýká se neplatná císařská korunovace a provolání protipapeže a nařizuje se mu odepřít poslušnost. Papež stanoví tvrdé tresty pro všechny, kdo by neuposlechli.

⁶⁵ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. 1954 s. 521 Během let 1322-1329 takto obsadil na 30 biskupství či arcibiskupství, v tom ovšem některé opakovaně.

⁶⁶ Je otázkou, zda by tak neučinil i bez císařova nařízení.

⁶⁷ Všichni byli kontumačně odsouzeni.

⁶⁸ M. G. Const. 6 n° 741-743 v J. Šusta *České dějiny* II. 2. 1939 str. 486

⁶⁹ U Šusty, v *Chronicon Aulae Regiae Svoboda* 1975 str. 371-375, kde je otištěno znění bully je datum 28. ledna, přepis pro Prahu pak 30. ledna.

Otovo vystoupení vzbudilo u Jana XXII. naději k nové volbě královské, na které začal usilovně pracovat zvláště přesvědčováním saského vévody Rudolfa, na kterého naléhal jeho vyslanec johanitský převor z Toulouse, Petr de Ungula.

Leč nová volba nebyla proti mysli jen Ludvíkovi, ale také Janovi českému, který potřeboval v Německu klid aby měl volné ruce k výpravě do Itálie. Vyvinul proto značné úsilí vedoucí k smíru mezi Ludvíkem a Otou a přemýšlel také, jak smířit Ludvíka s papežem.

Sešel se tedy v květnu 1330 s Otou v Landau, kde umluvili, že kdyby se v budoucnosti Jan český ucházel o římský trůn, bude ho habsburský dům podporovat, kdyby však se o trůn ucházet nemohl nebo nechtěl a Habsburkové ano, podepře on je. K úspěchu této dohody významně přispěl Janův návrh na zasnoubení Oty s českou princeznou Gutou, která již tolikrát posloužila Janovi jako prostředek diplomatického jednání.

Ve vztahu k Ludvíkovi se stanovilo, že Habsburkové nebudou proti němu bojovat, ale naopak podpoří vojensky jeho výpravu do Itálie⁷⁰. Bylo nutné také utišit spor mezi papežem a Ludvíkem, neboť bylo zřejmé, že nová výprava italská se neobejde bez jeho hněvu.

Dává Lucemburkům plnou moc, aby ho zastupovali v jednání s papežem o smír. Již před tím se o to snažili Kryštof Dánský a poté Vilém holandský, ale ani jednomu se nepodařilo přiblížit Avignonskému dvoru, aby mohli iniciovat smírná jednání.⁷¹

Jan český se 24. května opět schází s Otou v Landau, aby domluvili další postup a po dosažení shody vydalo se poselstvo v čele s protonotářem Mikulášem zvaném Eficcax, reprezentující názor tří hlavních rodů v tehdejší Německu tj. Lucemburků, Habsburků a Witellsbachů.

Podstatou návrhu bylo, že Ludvík se vzdá svého protipapeže i odvolání k obecnému koncilu, uzná svá provinění a odůvodněnost papežských klateb, odvolá činy uskutečněné proti církvi a odevzdá se do papežovy vůle (leč bez újmy své královské i císařské cti a důstojnosti).⁷²

V zásadě se Ludvík vydává papeži na milost a nemilost, ale pouze v případě, že mu bude zajištěna milost a setrvání na trůně a potvrzení kurfiřtské volby a ostatních říšských pořádků. Ani italské nároky papežovy nedocházejí v návrhu naplnění, proto byla tato iniciativa zjevně předem odsouzena k nezdaru a sloužila pouze k tomu, aby Jan český ukázal světu snahu o dosažení smíru mezi rozhádanými hlavami křesťanstva a zabezpečil se tak proti prudké reakci papežově na jím chystanou výpravu do Itálie.

⁷⁰ Která se však stále více stávala soukromým podnikem Jana českého, neboť v té době bylo zřejmé, že Ludvík se v dohledné době nehodlá do Itálie vrátit.

⁷¹ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. 1954 s. 533

⁷² J. Šusta *České dějiny* II. 2. 1939 str. 491

Součástí vyjednávání byl také Ludvíkův závazek, že i v případě, že jednání nebude úspěšné, vzdá se Ludvík protipapeže a hájení učení o Kristově chudobě a jiných „církví protivných teologických nauk“.

Vzdání se protipapeže nemělo v té době pro Ludvíka příliš velký význam, neboť tento papež byl spíš směšný a bezmocný než co jiného a zakrátko se dostal do moci Avignonu a se smyčkou kolem krku prosil o odpuštění.

Jednání skutečně nebylo úspěšné, neboť papež dal 28. července 1330 posílům na vědomí, že bez úplného uznání porážky a skutečného vydání se Ludvíka do moci papežské není ochoten ke smíru. Papeži toto jednání zřejmě nebylo vhod, neboť musel dát najevo, že po míru s Ludvíkem netouží a navíc správně tušil za snahou Jana Lucemburského nějaký další záměr, pro zájmy kurie nepříznivý.

FRANCOUZSKÉ POŽADAVKY A ROZCHOD JANA ČESKÉHO S JANEM XXII.

Tu se znovu projevila stará žádost francouzská, z říšského území pro sebe něco získat. Filip VI. žádá papeže, aby jemu, nebo jeho bratru Karlovi vytvořil z hornoitalských říšských území vytvořil k Petrově stolci lenním závazkem poddané království, podle stejného vzoru, jako to před šedesáti pěti lety učinil z Neapolskem.⁷³

To však nebylo vhod ani papeži, neboť by to příliš zvýšilo moc Francouzů a tím i jeho závislost na nich, ani vedoucím rodům říšským, které již tak s nelibostí pozorovaly vzestup francouzské moci a její čím dál častější zasahování do záležitostí říše, stejně jako pokusy o její ovládnutí.

Papež prý na začátku roku 1330 uvažoval o přesunutí svého sídla do Bologně, aby svou přítomností mohl lépe ovlivňovat dění v Itálii a navíc by se vymanil z vlivu francouzských Kapetovců. Na druhou stranu si uvědomoval, že bez mocných spojenců jako byli oni se zvláště po dohodě mezi Habsburky a Ludvíkem neobejde a tak se alespoň zevně nestavěl proti těmto návrhům.

Zatím se v Německu opět dostali do sporů Ludvík s Otou habsburským a opět hrozil otevřený střet mezi nimi. Lucemburkové však opět zprostředkovali mír a dohodu mezi nimi, 6. srpna v Hagenavě zpečetěnou. Janovi se sice podařilo tento konflikt zažehnat, ale zato se dostal do prudkého sporu s papežem, ke kterému se doneslo, že Jan vystupuje jako císařův zástupce

⁷³ J. Šusta *České dějiny II. 2. 1939 str. 492*

v Itálii a svolává příznivce říše na svou podporu. Papež mu dal listem z 21. září najevo svůj hněv a nesouhlas s jeho počínáním a důtklivě ho vyzval aby od podpory Ludvíkovi (a hlavně od zasahování do italských záležitostí) upustil a do budoucna mu odepírá veškerou svou podporu pokud nesplní jeho požadavky. Zároveň mu vyčítá nevděk za přízeň kterou mu až do nynějška poskytoval.

To byl zřejmý rozchod mezi oběma Jany, protože papežova míra trpělivosti s vůči němu neposlušným a často jeho zájmy křížícím králem se naplnila.

DALŠÍ BOJE O VLÁDU V ITÁLII I ŘÍŠI

Jan Lucemburský se skutečně vydal na výpravu do Itálie, kde vystupoval jako plnomocný zástupce císařův, ale zároveň jako tvůrce míru na poloostrově a garant smíření stoupenců císařských a papežských. Ludvík i Jan XXII. však brzy prohlédli, že hlavní příčinou Janova jednání je snaha o zvýšení vlastní moci a získání bohatství. Ludvík se rozhodl, že nejvhodnějšími spojenci ve snaze po oslabení příliš stoupající moci lucemburské, jsou právě se s ním smířivší Habsburkové, a skutečně se s nimi dohodl o společném budoucím postupu například při dělení dědictví po Jindřichu Korutanském na úkor Jana českého a jeho rodu.

Jan vyčkával s rozhodnutím o dalším postupu, neboť správně dedukoval, že Janovo počínání v Itálii povede k rozdělení obou mocných rodů (Lucemburků a Wittelsbachů).

Na přelomu let 1331-2 se k Balduinovi trevírskému obrátilo devět významných švábských měst v čele s Kostnicí a Augšpurkem, aby zprostředkoval smír mezi papežem a císařem. Císař Ludvík měl v poslední době s Balduinem vůbec těsné vztahy, dané Balduinovým bojem o Mohuč a jiná biskupství a tím spory s papežem a při osobní schůzce 11. prosince 1331 ve Frankfurtu dohodli spolu závazně postup proti útlaku ze strany Jana XXII. a papežské kurie vůbec, stejně jako postup při obsazování duchovních úřadů v Německu a vlastně o vzájemnou pomoc proti komukoliv.⁷⁴ Také o tom, že žádný z nich neuzavře s papežem separátní dohodu o míru. V Německu zatím jakýsi nevyslovený mír panoval, pouze arcibiskupové Kolínský Jindřich z Virneburgu a Salzburský Fridrich z Leibnitz stále ostře vystupovali proti Ludvíkovi. Ale po Jindřichově smrti 6. ledna 1332 byl novým arcibiskupem jmenován Walram Julišský, který se sice zavázal papeži k boji proti Ludvíkovi, ale příliš se k tomu neměl. A tak byla i tato opora kurie proti císaři přinejmenším oslabena.

⁷⁴ A. Hauck *Kirchengeschichte Deutschlands* V. 1. 1954 s. 524

V únoru roku 1332 běžely říší zprávy o tom, že legát Bertrand du Pojet připravuje vše pro přesun papežského dvora z Avignonu do Bologně, a že též v Římě upravují se papežské paláce. Papež opětovně chtěl přiblížením Itálii silněji působit na tuto oblast a také se chtěl vymanit z moci Francie, ale ani tentokrát se neodhodlal vydat se do nebezpečných Italských poměrů a zároveň se vzdát francouzské ochrany, bez které by byl téměř bezbranný.

23.-24. srpna 1332 listinami utvrdili svůj přátelský poměr císař Ludvík s králem Janem českým, když Jan slibuje pomáhat Ludvíkovi proti komukoliv, jen ne v Itálii, Jan se také zavázal, že nejpozději do velikonoce 1334 převezme všechny své říšské državy od císaře formálně v léno, což bylo doposud znemožňováno vztahy Jana s papežem, neboť takové uznání Ludvíkovy vlády by se neobešel bez hněvu a zmrazení vztahů mezi Janem českým a Janem XXII. Součástí smlouvy bylo i to, že Jan bude opět usilovat u papeže o narovnání vztahů papežství a císařství a zároveň vymůže dispensaci ke svatbě české princezny Anny se synem Ludvíkovým, braniborským markrabětem, kterýžto sňatek měl být zárukou dohod mezi Lucemburkem a Wittelsbachem. Dále bylo v dohodě obsaženo i ujasnění a smíření ve věcech italských.⁷⁵

JAN LUCEMBURSKÝ PROSTŘEDNÍKEM DALŠÍCH JEDNÁNÍ O MÍR A OTÁZKA LUDVÍKOVY ABDIKACE

Když pak Jan v listopadu na slyšení v Avignonu ujednal s papežem vyřešení italských záležitostí a další postup v nich, zcela odlišný od předchozích úmluv s císařem, počítal snad již tehdy, že přiměje Ludvíka, aby se za určité záruky a výhody pro sebe a svůj rod vzdal císařské a královské hodnosti ve prospěch někoho jiného, přijatelného jak pro něj, tak pro papeže. Ostatní jednání o smír mezi Ludvíkem a papežem se nezdařilo, přestože také přičiněním francouzského krále na počátku roku 1333 přišli Ludvíkovi vyslanci do Avignonu k vyjednávání. Papež s nimi odmítl jednat, neboť neuznal jejich plné moci za dostatečné a nejevil známky ústupnosti.

Začalo jednání o nové říšské volbě, činěné s vědomím Ludvíkovým, přičemž se ale dalo pochybovat o jeho skutečné vůli k odstoupení. To mělo vést k volbě Ludvíkova příbuzného Jindřicha dolnobavorského, který byl také Janovým zetěm, ovšem opět se setkalo s nezdarem.

⁷⁵ J. Šusta České dějiny II. 2. 1939 str. 551-3

Marná byla Janova snaha o úspěch tohoto jednání a plán počítající s pomocí Francie výměnou za arelatskou korunu.

V první polovině listopadu 1333 při schůzce v Rothenburgu vydal císař Ludvík svému synovci Jindřichovi listinu, slibující abdikaci v jeho prospěch, ale pouze v případě dosažení slušného smíru s papežskou kurií. Jindřich ho 19. listopadu musel ujistit zvláštním reversem, že uchová dohodu o odstoupení v tajnosti, dokud papež Ludvíka neočistí z klateb a nezruší nad ním vyhlášené tresty a pokuty. Za to Ludvík odvolá své útoky na Jana XXII. a kurii.

Jednání byl přítomen také saský vévoda Rudolf, jednalo se tedy zřejmě již skutečně o nové volbě říšského krále. Podmínkou abdikace ale bylo smíření s papežem a nikdo si nebyl jist, jak se papež zachová, bylo tedy nutné, aby také s ním byl další postup koordinován. Toho úkolu se měl ujmout Jan český, mající nejsnazší cestu jak ke dvoru francouzskému, tak i papežskému. A skutečně jednal s Filipem VI. o podmínkách jeho podpory tohoto plánu. Filipovy podmínky byly ale velmi tvrdé. Že jemu i jeho nástupcům Jindřich jakožto římský král stvrdí věčný mír společně se slibem, že nebude ohrožovat hranice jejich moci, ale naopak jim bude poskytovat pomoc proti nepřítelům. Za přimluvu u papeže jim navíc dá dědičně v zástavu veškerá říšská panství a regály na církevních državách v arelatském království a biskupství Cambrai v 300 000 hřivnách stříbra, splatných při vypovězení v jediném dni. Zápis o tom měl Jindřich vydat ihned a po své volbě znovu potvrdit společně s dobrozdáním kurfiřtů.⁷⁶ Protože se dalo čekat, že součástí papežských požadavků k usmíření bude úprava italských záležitostí v jeho prospěch, došlo by tím k velmi podstatnému zúžení královských pravomocí a říšské působnosti vůbec. Nebylo to sice přímo ono papežem propagované roztržení říše na tři části, ke kterému se papež nikdy neodvážil přistoupit, ačkoliv o něm jistě často žádostivě uvažoval, ale podstata tohoto návrhu se tomu velmi blížila. Říšská pravomoc nad Itálií by byla značně omezena, ne-li úplně eliminována ve prospěch kurie a arelatské království by bylo fakticky nastálo vydáno Francouzům. Přesto byl zdá se Jan český s podmínkami smířen a i Jindřich dolnobavorský souhlasil a 7. prosince vydal Filipovi VI. listinu zaručující splnění všech zmíněných podmínek v případě, že by byl zvolen na základě Ludvíkovy abdikace a dohodou, kterou již král český s většinou kurfiřtů smluvil.⁷⁷

I tady není stále jisté, zda se opravdu chtěl Ludvík vzdát císařské hodnosti, nebo zda jeho počínání bylo jen vychytralým politickým tahem, majícím zmást a hlavně zabavit jeho protivníky, spojence i potencionální soupeře. Jan a Balduin vyslali společné poselstvo do Avignonu, aby tam sjednalo podrobné podmínky smíření s Ludvíkem, podporu francouzským

⁷⁶ J. Šusta *České dějiny II. 3. 1946 str. 167*

⁷⁷ J. Šusta *České dějiny II. 3. 1946 str. 168-9*

požadavků a také vyřešení situace okolo mohučského arcibiskupství. Jednání však vázla, protože Jan XXII. se obával přílišného vzestupu francouzské moci již teď mu často nepříjemně tíživé⁷⁸ a také z Itálie se ozývaly nesouhlasné hlasy obávající se zaprodání do francouzských a českých rukou. Také Robert neapolský protestoval u papeže proti takové změně poškozující jeho zájmy jak v původní základně jeho rodu (tedy Arelatsku), tak ztráty vedoucího postavení v Itálii, hrozící po dohodě mezi Janem a Filipem.

Jan XXII. použil osvědčenou taktiku odkladu a uložil rozhodnutí sedmičlenné kardinálské komisi, která se složitě a pomalu dohadovala o dalším postupu. V červnu se papež odhodlal k určení poselstev, jak k francouzskému dvoru, tak k „slovutnému muži Ludvíku bavorskému“, vyhlášením papežův zájem na mírových návrzích.

V tom Ludvík otočil. Zda to bylo pro přílišnou zdlouhavost kuriálního rozhodování, nebo pro nedočkavost Jana českého a Jindřicha dolnobavorského, kteří vymáhali na různých říšských městech podporu budoucího Jindřichova uznání, odvolávajíc se na Ludvíkovu listinu slibující abdikaci, což vyvolalo zvláště mezi městy stojícími při Ludvíkovi nevoli a protesty proti Ludvíkově abdikaci⁷⁹, nebo prostě proto, že Ludvík skutečně nepomýšlel na odstoupení a teď když zjistil, že jeho podpora v říši je přese všechno poměrně vysoká, v létě 1334 odvolal svůj slib. Prohlásil, že o abdikaci nikdy nepřemýšlel⁸⁰, a že listiny tvrdící opak jsou podvržené. Také je možné, že se k němu donesly informace o spiknutí proti Janovi XXII. vzešlé v samotném Avignonu.

JAN XXII., PATŘENÍ NA BOŽÍ TVÁŘ A HROZBA OBVINĚNÍ Z KACÍŘSTVÍ

Stál za ním sám mocný kardinál Napoleon Orsini, kdysi významný činitel při rozhodování o novém papeži. Měl značnou podporu zvláště mezi italskými kardinály, tušícími beztak brzkou smrt přestárlého papeže a přemýšlejícími o kandidátech pontifikátu.

Zaútočili na něho na poli teologických spekulací, když se rozhodli obvinít jej z kacířství pro jeho výroky o patření na boží tvář. Dle jeho mínění nemohou duše spravedlivých dosáhnout

⁷⁸ V *The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY* Cambridge 1968 p. 126 se tvrdí, že papež tento plán podporoval.

⁷⁹ Také tím poskytli Ludvíkovi záminku a důvod jak alespoň částečně se ctí od daných slibů odstoupit.

⁸⁰ *The Cambridge Medieval History vol. VII: DECLINE OF THE EMPIRE AND PAPACY* Cambridge 1968 p. 126, se odvolává na R. Moellera, *Ludwig der Bayer und die Kurie im Kampf um das Reich 1914 s. 222*, a tvrdí, že Jan Český a Jindřich Dolnobavorský byli v této kauze vinni lží a paděláním (listin). Proti tomu se staví *Šusta České dějiny II. 3. s. 166* a také v *Nova Aemanniae, E. Stengel, nos. 338,339,342-6*, se dokazují

„visio beatifica“ hned po smrti, nýbrž až při posledním soudu. Vyslovil také spekulaci o tom, zda také peklo nenabude moci až tehdy. Sorbonna protestovala a roztočila se kola závažné teologické disputace⁸¹, ve které si Jan XXII. pozdě uvědomil, jak blízko je obvinění z kacířství. Snažil se svá prohlášení zmírnit, zdůvodňoval své výroky pouze jako soukromé názory o otázkách které nebyly dosud církevními autoritami rozřešeny, což je v souladu s pravověřím. Jeho odpůrci v čele s Orsinim ale byli rozhodnuti papeže zničit a to na obecném církevním koncilu určenému jako forum mající soudit Jana XXII. Ludvík informovaný svými duchovními důvěrníky o situaci byl rozhodnut podílet se na papežově svržení a konečně strhnout vítězství v deset let trvajícím sporu na svou stranu, vítězství, ve které již nedoufal. Okamžitě dal vyhlásit, že zprávy o připravované abdikaci jsou lži, že připravovaná volba Jindřicha dolnobavorského se týkala situace po jeho případné smrti, a že listiny svědčící o opaku jsou padělané.

SMRT PAPEŽE JANA XXII.

Jan český rozezlen neúspěchem svého podniku, do kterého vkládal tolik nadějí, se snaží za pomoci Francouzů přimět papeže, aby pomohl sesadit Ludvíka, na základě jeho abdikčních slibů a na jeho místo dosadit Jindřicha.

Oba představitelé universálních mocí, císař Ludvík i papež stáli před nebezpečím svrhnutí a zároveň se snažili svrhnout toho druhého. Vtom ale jejich spor rozhodla náhlá smrt Jana XXII. Papež zemřel po krátké chorobě 4. prosince 1334, když si předtím stěžoval na bolesti břicha.

vyjednávání ludvíkova v tomto směru. Jasně pak prokazuje pravost listiny opět **E. Stengel v Avignon und Rhenes**

⁸¹ Filip VI. svolal v prosinci 1333 do Vincennes teology k rokování nad těmito otázkami. Závažnost otázky tkvěla v tom, že v případě pravdivosti vývodů Jana XXII. by byla mimo přinejmenším zpochybněna legitimita světců; je-li jim práno hledět na Boží tvář až při posledním soudu; rozhodnutí o jejich spravedlnosti.

DOSLOV

Jan XXII. se zapsal velice významně do dějin papežství a Evropy vůbec, ale zřejmě jinak, než jak si sám představoval. Jeho touha, papežství jako vládnoucí mocnost Evropy, návrat do Říma a zatlačení císařství a říše do pozadí se mu nezdařila a úpadek říšské koruny, který byl faktem, nebyl ani tak důsledkem jeho přičinění, jako situace v říši vůbec, nezvladatelné a nepřehledné situace v Itálii, územní a rodové roztříštěnosti v Německu, značné nezávislosti českých zemí a rozpínavosti francouzské, stejně jako pravidelných vleklých bojů o říšskou korunu a malou autoritou říšských králů a císařů.

Spor papeže a říšského krále a potom i císaře byl posledním velkým zápasem mezi těmito dvěma „hlavami křesťanstva“. Ve svém konci skončil neúspěchem pro obě strany, když ani jedna nebyla sto, porazit, nebo i jen výrazně oslabit tu druhou. Kdo z tohoto zápasu měli skutečně zisk byli spojenci obou, kteří si své služby nechali téměř vždy bohatě zaplatit. Je pravda, že Ludvík získal pro svůj rod Braniborsko a Jan XXII. kurii ohromný zdroj příjmů, ale po jeho smrti se zisky papežského stolce zase o mnoho snížili a Wittelsbachové se v Braniborsku také dlouho neudrželi. Hlavní cíle jich obou, konsolidace moci a ovládnutí bohaté Itálie jako starého mocenského centra se ani jednomu z nich z nich nezdařilo. V říši leckdo došel poznání, že říše již nikdy nedosáhne své historické slávy a velikosti a krize papežství a katolictví vůbec měla zajisté kořeny právě v této době, kdy se „nesvatost“ oficiálních představitelů církve a jejich světské zájmy, honba za osobními výhodami a penězi, kupčení s duchovními úřady a další nešvary staly všem zřejmými. Ani jedna z institucí neměla dost sil na to aby zásadně porazila tu druhou a obě byly nuceny se spoléhat na spojence stejně nestálé a vypočítavé jako byly ony samy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

J. Šusta České dějiny II. 2. 1939

J. Šusta České dějiny II. 3. 1946

A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands Bd.V. 1 1954

A. Hauck Kirchengeschichte Deutschlands Bd. V. 2 1954

Chronicon Aulae Regiae, přel. F. Heřmanský Svoboda 1975

J. V. Šimák Kronika Československá I. 3. Praha 1925

Marsilius of Padua, Defender of the peace 1., trans. Gewirth

F. Gregorovius, Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter Bd. 2. s.d.

The Cambridge Medieval History vol. VII:Decline of the Empire and papacy, Cambridge 1968

, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemia et Moravia pars. 3, Emler 1882

L. Stacke, Deutsche Geschichte Bd. I. Leipzig 1880

Regesta Habsburgencis, Gross

kol. autorů, Tvůrcové Dějin II. středověk Praha 1934